49րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1280 Կ. ՊՈԼԻՍ ՇԱԲԱԹ 27 ՕԳՈՍՏՈՍ/9 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1905 9 ՌԷՃԷՊ 1323 – 27 ԱԳՕՍԹՕՍ 1321

Journal Arménien
MANZOUMÉ-I-EFKIAR
Grand' Rue de la S-Porte,
CONSTANTINOPLE

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ֆ. ԳԱՅՍԷՐԵԱՆ
ՈՐՈՒ Կ'ՈՒՂՂՈՒԻ ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
38, Պապը Ալի Ճատտէսի, 38
Խմբագրութեան ուղղուած գրութիւնները ետ չեն տրուիր

Մանզումէի Էֆքեար

ՀԱՅԱԹԵՐԹ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

منظومهٔ افكار
ارمنيجه يومى وسياسى غزته‌در
صاحب امتيازى : اوهانس فريد
اداره‌خانه‌سى بابعالى جاده‌سنده نومرو ۳۸

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

	Տարեկան	Վեցամսեայ
Պոլսոյ համար	80 Ղշ.	50 Ղշ.
Գաւառներու համար	108 »	60 »
Արտասահմանի համար	25 Ֆր.	18 Ֆր.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ
Մէկ անգամի համար, տողը 5 գրուշ
Մէկ անգամէ աւելի ծանուցմանց համար մասնաւոր պայմաններ

10 ՓԱՐԱ ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ "ՄԱՆԶՈՒՄԷ,, ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻ ԱՄԷՆ ՕՐ ԱՐՇԱԼՈՅՍԻՆ 10 ՓԱՐԱ

ՕՐՈՒԱՆ ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

Տունը Որ Պարագային Մէջ Պէտք է Շինել

Շէնք շինել տուա՞ծ էք երբեք։ Ճարտարապետներու, որմնադիրներու, ատաղձագործներու և դեռ այս կարգի ուրիշ արհեստաւորներու հետ գործ ունեցա՞ծ էք։ Եթէ գէթ մանրիկնիգ օրուան չափ նորոգութիւններ ընել տուած չէք ձեր տան կամ խանութին մէջ՝ պիտի չկրնաք ըմբռնել թէ ի՛նչ ըսել է շէնք շինել տալը։

Տուն շինել տալ. ի՛նչ արդար տենչ և ի՛նչ նախանձելի վիճակ. երբ վայրի կենդանիներն անգամ իրենց մասնաւոր բոյնը ունին, մարդս ինչո՞ւ զուրկ մնայ սեփական տուն մը ունենալու երջանկութենէն։ Վարձով տուն նստողները կը ճաշակեն արդէն տուն չունենալու դառնութիւնները որոնք ճշմարտապէս յուսահատեցուցիչ են ու բազմածախս։

Հին բնակարանէդ դժգոհ ես, ո՛չ փողոցը փողոց է, ո՛չ ալ դրացիներդ քեզի գաղափարակից մարդիկ են, շրջապատուած ես անկիրթ տղոցմէ որոնք առտու իրիկուն դրանդ առջին կը խաղան, լկտի տեսարաններ կը պարզեն, կը հայհոյեն և այսպէս չար օրինակ կ'ըլլան անչափահաս զաւկըներուդ, միւս կողմէ այդ սրիկայ տղոց ծնողներն ալ անոնցմէ ո՛չ նուազ անկիրթ՝ չարունակ կռիւ կ'ընեն ու անլուր անպատկառ հայհոյութիւններ կ'ուղղեն իրարու հասցէին։ Եւ դուն որ պարկեշտ դրացիներ ունենալ կը փափաքիս, պատուաւոր թաղէ մը տուն կը վարձես ու մեծ ուրախութեամբ հոն կը փոխադրուիս։

Նոր տանդ սեմէն մտա՛ր թէ չէ անակնկալները կ'սկսին, վարագոյրները պատուհաններուն նեղ կուգան ու բազմոցներն ալ սենեակներուն չեն յարմարիր, կապերտները կարճ են մէկ մէկ կանգուն ու լամբարները անբաւական կուգան լուսաւորելու։ Կամայ ակամայ այս թերիները լրացնելէ ու ելեւմտացոյցէդ դուրս տասը քսան ոսկի ծախսելէ ետք զարմանքով կը տեսնես որ քեզ անչափ շլացնող տունը ճարտար ներկերով սքօղուած խախուտ շէնք մըն է բացարձակապէս, ծեփերը թեթեւ հնչումէ մը կը փլին ու պատերը բնաւ զամ չեն ընդունիր, պատուհաններուն ապակեպըլյանակները բնաւ չեն ագուցուած իրենց ընդունարաններուն մէջ ու թեթեւ հովէ մը իսկ կ'սկսին երերալ՝ մինչ վար իյնալ սպառնալով և ամիս մը ետք երբ անձրեւ մը գայ, զարմանքով կը տեսնես որ տանդ ամէն մասերն ալ կը կաթեն։ Իբրեւ վաղանցիկ նեղութիւններ կը համբերես ատոնց, մինչ սա մխիթարութիւնը առաջ քշելով թէ, պարկեշտ ու պատուաւոր դըրացիներու մէջ կը գտնուիս և տարեգլխուն՝ կը տեսնես որ տանտէրը վարձքի յաւելում մը կ'առաջարկէ։

Ասոնք աւելի կամ նուազ տարբերութեամբ սովորական բաներ են վարձուորներուն համար, որոնք ամէն մէկ տարին անգամ մը փոխադրութեան ու կարասի յարմարցնելու համար մեծ ծախսեր ընելով հանդերձ, ընտանեկան յիշատակներով նուիրագործուած կարասիներ ու իրեղէններ ալ չեն կրնար պահել իրենց տուներուն մէջ, նկատելով որ տնափոխութեան ատեն ո՛վ պիտի խնամք ու հոգածութիւն տանի անոնց պահպանումին։ Վերջապէս այս և ասոնց նման դեռ հարիւրաւոր արդար պատճառներ առիթ կ'ըլլան որ էրիկ կնիկ անձնական տուն մը ունենալու հետամուտ և որովհետեւ վարձու տուներու անթուելի թերութիւններէն զըզուած են, կ'որոշեն իրենք շինել տալ տուն մը որ լիուլի գոհացնէ իրենց ճաշակը ու միեւնոյն ժամանակ խնայողական ըլլայ։

Ասանկ կենսական ծրագիր մը մէկ օրէն միւսը չկրնար գործադրուիլ արդէն, ազգականներու, բարեկամներու, դրացիներու հետ կը խորհրդակցին այլ և այլ անգամ, ամէն մարդ մէկ մէկ բան կ'ըսէ, փորձառուներ խորհուրդ կու տան որ փոխանակ նոր տուն շինելու՝ արդէն շինուած տուն մը գնեն, ուրիշներ ալ հակառակը կը պնդեն և ճարտարապետը որ գործին չուրջ կը դառնայ, մէկ երկու տեսակ յատակագիծ ներկայացնելով կը ցուցնէ թէ ո՛րչափ դիւրին է ճաշակաւոր ու տոկուն շէնք շինելը, որ գնուելիք պատրաստ տան մը փոխարժէքով կրնայ կառուցուիլ։

Երկու ամուսիններ քուն չունին այլեւս. ո՞րը ընեն. իրենք արդէն հասարակ արհեստաւոր կամ խանութպան են և երկար տարիներու խնայողութեամբ տուն մը գնելու չափ դրամ աւելցուցած են. ասիկա ինչպէս գործածեն որ ապագային չզղջան։ Ճարտարապետը կը հարցաքննեն չարունակ որ կը կրկնէ թէ կարելի՛ բան է որ հինն ու նորը մէկ ըլլայ, հին տուն մը չա՛տ չա՛տ քսան կամ երեսուն տարի կրնայ դիմանալ, մինչդեռ շինուելիք նորը՝ թէ՛ ճաշակաւոր, թէ՛ դիմացկուն կ'ըլլայ և թէ հարիւր տարի կը դիմանայ ու դրամական տեսակէտով ալ միւսէն շատ աւելի չի նստիր։ Ճար չկայ, տուն շինելու տենչը բռնկած է մարդոց սըրտին մէջը որոնք տան շինութեանը կը սկսին, միշտ սպառնալով ճարտարապետին թէ, իրենք հարուստ չեն և թէ տան մը շինութեան բաւելու չափ դրամ միայն ունին. հետեւաբար եթէ նախապէս առաջարկած գումարէն աւելին պահանջէ չեն կրնար վճարել։ Ճարտարապետը միշտ վեհանձն, միշտ անշահախնդիր, կ'ապահովցնէ թէ Աստուած կ'օգնէ հարմնիք ընողին ու տուն շինողին, թէ իրենց դրամը լիուլի կը բաւէ շէնքին շինութեան և թէ՝ եթէ քսան երեսուն ոսկի մը պակսի իսկ, անոր համար Աստուած ողորմած է։

Եւ շինութիւնները կ'սկսին։ Էրիկ կնիկ անպատմելի հրճուանքի ու անվերջ գործունէութեան մէջ են, տան տիրուհին արշալոյսին կ'արթննայ, արտասուելից աչքերով կ'աղօթէ, ինք որ ընտանիքին գլուխը հանգչեցնելու համար անշուք տնակ մը իսկ ունենալով պիտի բաւականանար, ինք որ ամուսնութեան առաջին օրերէն ի վեր յաճախ ստիպուած էր երկու դրացիով նստելու, հիմա Աստուծոյ ողորմութեամբը մասնաւոր բնակարանի մը տէրը կը դառնար, ալ ասկէ մեծ ի՞նչ երջանկութիւն կրնար ըլլալ։ Միւս կողմէ էրիկն ալ զաւակները գլուխը հաւաքած՝ շէնքին գլուխը կ'երթայ, հոն մեծով պզտիկով դիւրատար աշխատութեան կը մղուին, որպէսզի գէթ բանուորի մը կէս օրականը շահին։ Մարդուն աչքը ճամբան է չարունակ, արեւը ծագած է և դեռ բանուորները չեն գար։

— Աս ի՞նչ ծոյլ մարդիկ են կը մըռլտայ, պարապը չէ որ հող քար կըրելու դատապարտուած են, ասանկ ծոյլ մարդիկ եթէ անօթի ալ մնան շատ չէ։

Խեղճ մարդը ալ այն օրերը բոլորովին կը պաղի խանութէ ու գործէ. տասնական հինգական ղրուշով խնայած ու ոսկիի վերածելով պահած դըրամները օր աւուր կը սկսին ծախսուիլ, որոնց մէկիկ մէկիկ պակսիլը պարզապէս կը շշմեցնէ մարդը։ Ոսկիին քսանը, երեսունը գնաց և դեռ հիմը չկըցան գտնել.

— Աս ի՞նչ է վարպե՛տ, կը հարցնէ ճարտարապետին, այսչափ ստակ դըրամ գնաց դեռ բան մը չկայ մէջտեղը։

— Սիրտդ լայն բռնէ կը պոռայ ճարտարապետը՝ անտարբեր երեւոյթով մը, տուն շինողը մեծ համբերութիւն ունենալու է։

— Բայց բանուորները դանդաղ դանդաղ կը շարժին, երբեք օրէք կը տեսնամ որ գործը ուր էր հոն է։

— Բուկին խելքդ չի հասնիր, հեռուէն տեսնողին անանկ կուգայ որ չեն աշխատիր, բայց կարելի՞ բան է որ ինծի պէս քսան տարուան վարպետ մը խաբեն, դո՛ւն գործդ գնա՛ ինչո՞ւդ պէտք, ուզածէդ աղէկ կ'ըլլայ տունդ, հերիք է որ իմ վրայ վստահութիւն ունենաս։

Խանութպանը որ օրն ի բուն այս չաղակրատանքները ինք կը ծախէ յաճախորդներուն, տկարութիւնը կ'ունենայ միեւնոյն բառերէն խաբուելու և ճարտարապետին ընկերակցութեամբ կ'երթայ գնել ատաղձ, երկաթ, ապակի և ուրիշ շինուածանիւթեր։ Եթէ ճարտարապետը խղճամիտ ու պատուաւոր է բախտաւորութիւն մըն է տանտիրոջ համար, որովհետեւ կան անխիղճ ճարտարապետներ ալ որոնք բաւական չսեպելով իրենց ստացած ուղղակի վարձքը, անուղղակի կերպով ալ կեղեքելու կ'ելլան տուն շինողները, գնուած բոլոր շինուածանիւթերէն գաղտնաբար հարիւրին այսչափ քոմիսիոն առնելով և կամ չորս հազար աղիւս գնելով ու հինգ հազար ներկայելով։ Մեծ շէնքերու մէջ մանաւանդ՝ այս գողութիւնը իբր անհրաժեշտ պայման նկատուած է, ուր եթէ ճարտարապետները պատուաւորապէս չեզոք մնան, մատակարարները կամ վերակացուները կը փորձուին օգտուիլ այդ չարաշահութեննէն։ Իրաւ է որ հսկողութիւնը կրնայ ամէն զեղծումին առաջքը առնել, սակայն գործառնութիւնները ա՛յնչափ բազմակողմանի են և զեղծանողները ա՛յնչափ խորամանկ ու փորձառու որ յաճախ ամենէն անաչառ հսկողութիւնն իսկ կրնան ի դերեւ հանել ու չարունակել իրենց շահաբաժինը, բանուորներէն, հող փոխադրողներէն ու շինուածանիւթերէն։

Հարուստներուն համար չէ սակայն մեր այս գրութիւնը. մենք միջնակարգ դասէ տուն շինողներուն հետ ենք որոնք որոշուած գումարէն երեք քառորդը կը ծախսեն ու տեսնելով որ շէնքը դեռ հազիւ իր կիսուն հասած է յուսահատ ու սրտաբեկ կ'սկսին օձիքէն փակչիլ ճարտարապետին։ Այս վերջինին պատասխանը բացայայտ է,

— Քաղաքի մէջ կը բնակինք փառք Աստուծոյ, մասնագէտներ կան թող գան գնահատեն տեսնանք ձեր դրամով ասկէ աւելին կրնա՞ր շինուիլ։

— Բայց դուք մեզ վստահեցուցիք որ նախապէս որոշուած գումարով շէնքը ամբողջութեամբ պիտի աւարտէք ու առանց զամ մը պակաս զարկած ըլլալու, բանալին պիտի յանձնէիք։

— Աղէ՛կ, բայց դուք առջի յատակագիծին վրայ չմնացիք, ամէն օր բան մը աւելցուցիք, դո՛ւն տեսակ մը, կինդ տեսակ մը և հարկաւ այդ յաւելումները դրամով պիտի ըլլային։

Այս կռիւը յաճախ կը կրկնուի տանտիրոջ և ճարտարապետին միջեւ, որ կը շարունակէ իր գործը, մինչեւ որ դըրամները սպառին, այն ատեն կ'հեռանայ այլեւս անգամ մըն ալ չերեւնալու պայմանով։

Էրիկ կնիկ ի՞նչ ընեն հիմա, ա՛ն անոր վրայ կ'ձգէ յանցանքը, ան ալ անոր, և անդորր ը տանիքը այսչափ դըրամ վրայ տալէ ետք կ'դառնայ կռուի ասպարէզ մը։ Ալ խաղաղութիւն չկայ տան մէջ ամէն իրիկուն կագ, աղմուկ անէծք։ Եւ սակայն տունը կիսատ է դեռ, խեղճ մարդը գէշ աղէկ կ'սկսի մաս մը խանութին դրամագլուխէն քաշել և մաս մըն ալ պարտք ընել։ Ալ ճաշակը, վայելչութիւնը օդը կ'ցնդին, ընտանիքին միակ իղձը կ'ըլլայ ժամ առաջ կղմինտրներով ծածկել տան երդիքը, որպէսզի անձրեւը չփճացնէ ամբողջ շէնքը։ Ցաւահատութիւնը կը ճնշէ մարդը. ուրկէ՛ տայ պարտքը երբ պայմանաժամը հասնի, դրամագլուխին պակասը հետզհետէ կ'կաղացնէ գործը, և վերջապէս տուն շինելու փորձը յաճախ պատճառ կ'ըլլայ որ շատ մը համեստ խանութպաններ փճանան։

Ո՛վ կրնայ ժխտել տուն ունենալու առաւելութիւնները, ո՛վ կրնայ մեղադրել մէկը որ տուն կ'շինէ, ընդհակառակը հանրային մեղադրանքին արժանի են անոնք որ ժամանակաւ մեծ մեծ գումարներ ձեռք անցուցած ըլլալով հանդերձ խելք չեն ըրած տուն մը գընելու և հիմա իրենց ծերութեան, հիւանդութեան կամ աղքատութեան օրերուն անկէ հոս, ասկէ հոն կ'քաշկռտուին։

Այո՛ տունը էական պէտք մըն է ընտանիքի մը համար, բայց ի՞րբ, հոս է խնդիրը։ Միթէ խանութը, առեւտրական գործը փճացնել ու տուն շինելը խե՞լք է. խանութը միշտ տուն կրնայ շինել, բայց տունը՝ երբեք խանութ։

Իրաւ է որ ոչ ոք խանութը գործը փճացնելու մտքով տուն շինել կ'ձեռնարկէ, սակայն փորձուած ճշմարտութիւն մըն է որ մեր ճարտարապետները կամ անգիտութեամբ և կամ գիտակցութեամբ միշտ կէս գինը կ'առաջարկեն շինուելիք տան և երբ երբեք հարիւր ոսկիով տուն մը շինել յանձն առնեն, անպատճառ վեց հարիւրէն պակասի չի նստիր ան շինել տուողին վրայ։ Շատեր նոյն իսկ պայմանագրութիւններ կը կնքեն ճարտարապետներու հետ որոնք անվախ աներկիւղ կ'ստորագրեն վստահապէս գիտնալով որ պայմանուած գումարով կարելի չէ ամբողջացնել տունը։ Եւ ի՞նչ կը կորսնցնեն, ոչինչ. օրէնքը գիտութեան հակառակ վճիռ չի տար, ընդհակառակը գիտութիւնը իրեն օգնութեան կ'կանչէ կնճռոտ խնդիր մը լուսաբանելու համար. արդ երբ գիտականօրէն քննուի կ'տեսնուի որ նիւթապէս անկարելի է պայմանագրուած գումարով այդ շէնքը շինել, ուրկէ պատասխանատուութիւն մը չի վճռակիր ճարտարապետին։

Արդ աչքի առջեւ ունենալով թէ՛ մայրաքաղաքիս և թէ գաւառներու մէջ անհաշիւ կերպով տուն շինել ձեռնարկող միջնակարգ արհեստաւորներու խեղճութիւնն ու փճացումը, կ'առաջարկենք որ բնակարանի մը տիրանալ փափաքողները նախ երկար բարակ հաշուեն, չափեն և տան շինութեան յատակագիծը մէկ երկու ոսկի վճարելով երկու մասնագէտներու քննել տան։ Ասիկա անհրաժեշտ է ամէն անոնց համար որոնք չեն ուզեր ապագային իրենց խանութը կորսնցնել տուն մը ունենալու համար։ Մէկ երկու ոսկիի վըճարումը շռայլութիւն մը չէ, անիկայ պիտի փրկէ տուն շինողները ապագայ թշուառութենէ մը, որոնք իրապէս համոզուելէ ետք թէ արդարեւ իրենց խնայած գումարով կրնայ շինուիլ պահանջուած տունը՝ շինութեան կը ձեռնարկեն։

Միւս կողմէ անուրանալի է թէ պատրաստ գնուած տուն մը միշտ հարիւրին յիսուն՝ խնայողական է նոր շինել ձեռնարկուածէն և սակայն քանի որ շատեր իրենց ճաշակին համեմատ տուն մը շինել կ'ուզեն, անոնք անհրաժեշտ է որ շատ բարակ հաշուեն և կամ խղճամիտ ու պարտաճանաչ ճարտարապետ մը փնտռեն, որոնք փառք Աստուծոյ քիչ չեն մեր մէջ։

ԲՈՐԹՍՄՈՒԹԻ ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Ճակատը նստած են Ռուս հինգ պատուիրակները իրենց կեդրոնը ունենալով Մ. Վիթթէն։ Իսկ անոնց դիմացը ձախակողմը Ճաբոնցի հինգ պատուիրակները, իրենց կեդրոնը ունենալով Պ. Քոմուրան։

ՄԻՄՈՍԻՆ ՕՐԱԳԻՐԸ
ԿԱՐԴԱԼ Գ. ՆՐՍԷՆ

ԱՐՏԱՔԻՆ

ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԴԵՐԸ
ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԱՏԵՆ

Հիմակ որ ռուսաճաբոնական երկարատեւ պատերազմը վերջացաւ, հետաքրքրական է ի վեր հանել մամուլին կատարած դերը։ Ամէնէն առաջ խոստովանինք որ մամուլին անզգաղտնապահ թղթակցութիւնները վտանգ մըն են զինուորական գործողութեանց գաղտնի մնալուն դէմ։ Դիտուեցաւ որ Ճաբոնցիք մեծ հոգածութեամբ քայլ առ քայլ հետեւեցան Ռօժտէստվէնսքիի ուղեւորութեան և իրենց նաւատորմին դիրքը ծածկեցին։ Ցայտնի է նաեւ որ քանիցս լրագիրները հեռագրական տեղեկութիւններով դիւրացուցին Ճաբոնցի հետազօտիչներու խուզարկութիւնները։ Մի անգամ ևս ապացուցուեցաւ որ պատերազմի գործողութեանց վերաբերեալ լուրերը յարատեւ վտանգ մը եղան երկու պատերազմիկներուն համար։ Անցած տարի Լորտերու Ժողովին մէջ դիտել տրուեցաւ որ առօրեայ մամուլին զարգացումը մէկ կողմէ և անթել հեռագրութեան պէս նոր գիւտերը միւս կողմէ՝ պարտաւորութիւն կը դնէին տէրութեանց վրայ համաձայնիլ այս խնդիրներուն կարգադրութեան մասին։

Արդարեւ ռուսճաբոն պատերազմը ցոյց տուաւ որ թղթակիցներու ղրկած մանրամասնութիւնները կրնան վտանգել ճակատամարտի մը յաջողութիւնը։

Նոր խնդիր մը չէ աս։ Մեծ թերթերու և մեծ պատերազմներու գոյութիւնը մտահոգութեան նիւթ եղած է կառավարութեանց համար։ Նաբոլէոն Ա.ի բանակները Օեամայի և Լինէվիչի բանակներուն չափ սուրաթռիչ չէին։ Այն ատենի լրագիրներն ալ հիմակուան լրագիրներուն քով բան մը չէին արժեր։ Սակայն ամէն օր, թէ՛ Ֆրանսացի և թէ օտար զօրավարները կը գանգատէին մամուլին անզգաղտնապահութենէն։ Օրինակի համար, 1805 Սեպտ. 28 թուականով Նէլսընի մէկ նամակը գտնուեցաւ առ Հէնրի Զօքս, որով ստիպողաբար կը յանձնարարէր արգիլել լրագրի մը մէջ իր նաւերուն տարողութեանց, թիւին և անուններուն հրատարակումը, և կ'աւելցնէր. «Եթէ թշնամին օգնական զօրք ստանալու իմանայ, պիտի չմեկնի Քատիքսէն և իմ ծրագիրս ջուրը պիտի իյնայ»։ Արդարեւ ծովակալ Վիլնէօվ, լրագիրէ մը տեղեկութիւն առնելով, որոշած էր Քատիքսը մնալ։ Եւ Նաբոլէոնի բացարձակ մէկ հրամանին վրայ էր որ փորձեց դուրս ելնել և ահա Թրաֆալկարի պարտութիւնը առաջ եկաւ։

Նէլսը՛նին պէս, Ուէլլինկթըն ալ չէր սիրեր լրագրի թղթակիցները։ 1809 Նոյեմբեր 21ին սապէս կը գրէր Լիվըրբուլի կոմսին. «Քանիցս անգլիական լրագիրները ճշդիւ հրատարակեցին դիրք մը գրաւող զօրագունդերուն անունները, մինչեւ իսկ պատերազմիկներուն թիւը։ Եթէ լրագրաց արտօնատէրները կը փափաքին որ մեր բանակները յաջողին, պէտք է սանձեն տեղեկութիւն տալու այս մարմաջը, վասն զի թշնամին կը կարդայ իրենց հրատարակութիւնները, որով մեր երկրին օգտակար ըլլալու տեղ, ընդհակառակը անոր վնասակար կ'ըլլան»։ Ուրիշ օր մըն ալ իր բանակին կացութեան վրայ տեղեկագիր մը ղրկելով պատերազմական նախարարութեան, սապէս կը գրէր. «Պէտք է ընդունիլ որ ձեզ տուած այս տեղեկութիւններս կանխաւ լրագիրներէն իմացող թշնամիի մը դէմ կռուողը ձախողութեան կ'ենթարկուի»։ Եւ յետոյ, Նաբոլէոն ալ գոհ չէր մնար երբ այս անզգաղտնապահութեանց զոհ կ'ըլլար իր հակառակորդներուն պէս։ 1813 Մարտ 2ին Պասանոյ դուքսին ղըրկած նամակին մէջ հետեւեալ դիտողութիւնը կ'ընէր. — «Ֆրանքֆուրթէր Զայթունկ» զօրքերուն բոլոր անցքերը կը ծանուցանէ։ Ասիկա մեծ անպատեհութիւն մը առաջ կը բերէ։ Արդի կացութեան մէջ պատշա՞ճ է խոստովանիլ որ շատ զօրք չունիմ։ Ստուգիւ Բարիզի մէջ խելքերնիդ գլուխնիդ ըլլալու չէ այդ տեսակ բաներ ըսելու համար, երբ ես ամէն տեղ կը հռչակեմ որ 300,000 հոգի ունիմ, և թշնամին կը հաւտայ ասոր։ Ես դիւան մը հաստատած էի որ ուղղութիւն պիտի տար լրագիրներուն։ Այդ դիւանը աչքէ չանցըներ յօդուածները։ Ահաւասիկ ի՛նչպէս, գրիչի հարուածով մը, կը քանդէք կը փճացնէք յաղթանակի մը արդիւնքը»։ Անկէ ի վեր, լրագրական տեղեկատուութեան վտանգը երթալով աւելցած է։ Ամերիկայի պատերազմին ատեն, հիւսիսայնոց զօրավարները լրագիրներուն մէջ հրատարակ-

ուած կարեւոր տեղեկութիւնները կը քաղէին։ Այսպէս, օրինակի համար, Շէրմանի հռչակաւոր յառաջխաղացութիւնը դէպի ծով և այդ յառաջխաղացման յաջողութիւնը կարելի եղաւ Հարաւայնոց՝ լրագիրներուն հրատարակած լուրերով։

Ֆրանքօ-գերման պատերազմին ալ այս տեսակ միջադէպերով լեցուն եղաւ։ 1870 Յուլիսին գերման սպայակոյտի անդամ Քրասս ֆրանսական լրագիրներուն շնորհիւ կրցած էր ֆրանսական բանակներուն կազմութիւնն և ռազմագիտական դիրքը ճշտել։ Օգոստոս 7էն 20, երբ գերման հեծելազօրքը ֆրանսական զօրքերուն հետքը կորսնցուցած էր, Շալօնի մէջ կայսեր ներկայութեան խիստ կարեւոր լուրը տուին լրագիրները։ Օգոստ. 22ին ալ, այս անգամ անգլ. լրագիրներն էին որ հրատարակեցին թէ Շալօն պարպուած էր և Մաք Մահօն Պազէնի օգնութեան պիտի երթար։ Վերջապէս Մօլթքէ իր ծրագիրը կազմելու ատեն դարձեալ մամուլին մէջ գտաւ տեղեկութեանց լաւագոյն տարրերը։ Օգոստ. 26ին, Ֆրանս. լրագիրները ծանուցին Մաք Մահոնի յառաջխաղացումը Ռէյմսէն ի Վէրտօն, և հետեւեալ օրը, գերման հեծելազօրքը, այս լուրն առնելով, 7րդ. զօրաբանակի յառաջապահներուն հետ ֆրանս. զօրքերուն հետքը կը գտնէր։

1898ին, սպանիա-ամերիկեան պատերազմի միջոցին, նմանօրինակ երեւոյթ մը տեղի ունեցաւ։ Մինչ Բուպայի բանակը Դամբայի մէջ համախմբուած էր, ամերիկեան մամուլը իր հրատարակութիւններով վտանգեց արշաւանքին յաջողութիւնը։ Զինուորական իւրաքանչիւր շարժում երկարօրէն կը պատմուէր ամերիկեան լրագիրներու մէջ և սպանիական կառավարութիւնը այսպէս տեղեակ կ՚ըլլար ամէն պատրաստութեանց։

Ճափոնցիներն ալ, փորձառութենէն օգտուելով, պատերազմին սկիզբէն իսկ ազդու միջոցներ ձեռք առին իրենց զինուորական գործողութիւնները գաղտնի պահելու համար։ Թշնամութիւններուն սկսելէն իսկ առաջ բացարձակապէս արգիլեցին ճափոնական լրագիրներուն՝ մանրամասնութիւն հրատարակել ծովային և ցամաքային զօրքերուն կազմակերպութեան, շարժումներուն և փոխադրութեանց վրայ։ Կոչում ըրին մամլոյ հայրենասիրութեան և հրաւիրեցին զանոնք որ և է տեղեկութիւն չհաղորդել թշնամիին։ Այս կոչը լսելի եղաւ և այսպէս բացարձակ լռութեան մէջ էր որ տեղի ունեցան Թօկիոյի և Օսաքայի շարժումները։ Զօր. Ֆոն տէր Կօլց, որ ռազմագիտական խնդիրներու մէջ հեղինակութիւն ունեցող անձ մըն է, սապէս կը գրէ. «Տեղեկութիւն առնելու լաւագոյն աղբիւրներէն մէկն ալ մամուլն է։ Կը տեսնէք որ թղթակցութիւն մը կը հրատարակուի որուն հեղինակը զօրագունդի մը դիրքը կը ճշդէ, ճակատամարտ մը կը նկարագրէ իր ամէն պարագաներով։ Իւրաքանչիւր մանրամասնութիւն ինքնին անարժէք է, բայց կրնայ օղակ մը կազմել շղթայի մը և եզրակացութեան մը տանիլ։

Ռօժտէսթվէնսքի ռուս կառավարութեան կողմէ հեռագիր մը ստացած էր իր ո՛ւր գտնուիլը հարցնող։ Ծովակալը պատասխանեց «պահուըտած եմ»։ Այս լակոնական պատասխանը կրնայ իբր նմոյշ ծառայել ծովային և ցամաքային բոլոր հրամանատարներուն։ Ո՛րչափ կը զարգանան հրատարակութեան միջոցները ա՛յնչափ կը փափկանայ հրամանատարներուն պաշտօնը։

ՀԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

ԻՐ ԲՈՒՆ ՊԱՏՃԷՆԸ

Առջի օր մեր հեռագիրներու բաժնին մէջ հրատարակած էինք ամփոփումը հաշտութեան դաշնագրին զոր կնքած էին Ռուսիոյ և Ճափոնի լիազօր պատուիրակները։

Այսօր կ՚հրատարակենք թարգմանութիւնը հաշտութեան դաշնագրին Ֆրանսերէն բնագրին, զոր հրատարակած է Մաթէն իր սեպտ 5 թիւով։

Յօդուած Ա.—Երկու պատերազմիկ Տէրութեանց միջև հաշտութիւն կնքուած ըլլալով, Ռուսիոյ և Ճափոնի կայսրերը, կառավարութիւնները և հպատակները սիրալիր բարեկամութիւն մը պիտի տածեն իրարու հետ։

Յօդ. Բ.—Ռուսիա կ՚ճանչնայ Քորէայի մէջ Ճափոնի գերակշիռ շահերը քաղաքական, զինուորական և տնտեսական տեսակէտով։ Ռուսիա ո և է ընդդիմութիւն չպիտի ընէ այն միջոցներուն զորս Ճափոն անհրաժեշտ պիտի դատէ ձեռք առնել Քորէայի մէջ, քորէական կառավարութեան հետ համախորհուրդ։ Քորէայի մէջ ռուս հպատակները ու ռուսական հաստատութիւնները պիտի ունենան նոյն իրաւունքը, ինչ իրաւունք որ ունին միւս Տէրութեանց հպատակներն ու անոնց պատկանող հաստատութիւնները։

Յօդ. Գ.—Պատերազմիկ երկու Տէրութիւնները մէտ ժամանակի մէջ պիտի պարպեն Մանչուրիան։ Երկու Տէրութիւններն ալ այս պարպման գործողութեանց մէջ հաւասար վիճակի մէջ են։ Մասնաւորներու, ինչպէս նաև ընկերութեանց կողմէ ստացուած իրաւունքները անաղարտ կը մնան։

Յօդ. Դ.—Ռուսիա Ճափոնի կը թողու բացարձակապէս Բորթ Արթուրը, Տալնին, և մերձակից հողերը։ Ռուսերուն ստացուածքներն և իրաւունքները պիտի պահպանուին ու յարգուին։

Յօդ. Ե. — Ռուսիա և Ճափոն կատարելապէս համաձայն են ո և է արգելք չյարուցանելու, ամէն ազգերու համար ընդհանուր և հաւասար այն միջոցներուն զոր Չինաստան ձեռք պիտի առնէ զարգացնելու համար Մանչուրիոյ մէջ վաճառականութիւնն ու ճարտարարուեստը։

Յօդ. Զ. — Ռուսիան և Ճափոնը կը բաժնեն մանչուրիական երկաթուղիին գիծը Քուանկ-Չէնկ-Ցէ էն սկսեալ։ Երկու բաժնումներն ալ պիտի գործածուին մի միայն վաճառականական և ճարտարարուեստական նպատակի համար։ Ռուսիա, իր կարգին, պիտի պահէ, իր գծին մէջ, այս երկաթուղին շինութեան համար Չինաստանի հետ իր ունեցած դաշնադրութեան բոլոր պայմանները։ Ճափոնի պիտի պատկանին իր կողմէն հանած բոլոր հանքերը։ Սակայն և այնպէս մասնաւորներու իրաւունքները պիտի պահպանուին։

Յօդ. Է. — Ռուսիա և Ճափոն համաձայնած են Քուանկ-Չէնկ-Ցէի մէջ, իրենց պատկանող երկաթուղիին բաժանման ճիւղերուն միացումը կատարել։

Յօդ. Ը. — Մանչուրիոյ մէջ երկաթուղիին բաժանման ճիւղերը պիտի շահագործուին միմիայն առեւտրական նպատակի համար, առանց արգելքներ յարուցանելու։

Յօդ. Թ. — Ռուսիա Ճափոնի կը թողու Սաղալինի հարաւային մասը, մինչև 50րդ աստիճան, անոր շուրջ գտնուող բոլոր կղզիներով։ Ազատ նաւարկութեան իրաւունքը անխախտ պիտի մնայ Լա Բէրուզի և Թարթարի նեղուցներուն մէջ։

Յօդ. Ժ.—Այս յօդուածը կը սահմանէ թէ ռուս հպատակները ի՛նչ իրաւունքներ պիտի ունենան Սաղալինի հարաւային մասին մէջ։ Ռուս ազատ գաղթականները, առանց հպատակութիւն փոխելու, պիտի մնան ինչ որ են, և պիտի վայելեն իրենց բոլոր իրաւունքները։ Այսու հանդերձ, Ճափոնի կառավարութիւնը կրնայ ստիպել Ռուս աքսորուածները հեռանալ իրեն վիճակած հողէն։

Յօդ. ԺԱ.—Ճափոնցիք ձկնորսութեան իրաւունք պիտի ունենան ռուսական ծովուն մէջ։

Յօդ. ԺԲ.— Երկու Տէրութիւնները համաձայնած են վերանորոգել պատերազմէն առաջ գոյութիւն ունեցած առեւտրական դաշնագիրը, շատ թեթեւ բարեփոխումով։

Յօդ. ԺԳ. — Ռուսիա և Ճափոն պարտաւոր են վերադարձնել իրենց պատերազմական գերիները, անոնց համար եղած ծախքերը վճարելով։

Յօդ. ԺԴ.—Դաշնագիրը պիտի գրըուի ֆրանսերէն և անգլերէն։ Ֆրանսերէնը՝ ռուսերուն և անգլերէնը ճափոններուն համար։ Դժուարութեան մը պարագային, ֆրանսերէն բնագրին հաւատ պիտի ընծայուի։

Յօդ. ԺԵ.—Դաշնագրին վաւերացումը տեղի պիտի ունենայ 50 օր վերջ, երկու լիազօրներուն կողմէ։ Ֆրանսական և ամերիկեան դեսպանատունները միջնորդ պիտի հանդիսանան ծանուցանելու հեռագրաւ վեհապետական վաւերացումները, Ռուս և Ճափոն կառավարութեանց։

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾԱԿԱՆ ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐ

Յօդ. Ա.— Մանչուրիոյ պարպումը տեղի պիտի ունենայ 18 ամսուան մէջ։ Երբ այս պայմանաժամը աւարտի, երկու կողմերն ալ իբր երկաթուղիի պահապան, իւրաքանչիւր քիլոմեթրի վրայ տասնըհինգ զինուոր պիտի թողուն։ Երկու կողմի սպարապետները պիտի տան պարպումին մասին պէտք եղած մանրամասնութիւնները։

Յօդ. Բ.— Սահմանազատ յանձնաժողով մը պիտի գծէ Սաղալինի ճափոնական և ռուսական մասերուն սահմանները։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԴԷՄՔԵՐԸ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ԴԵՐԵՐԸ

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՄԱՍՆԱԳԷՏԷ ՄԸ ԳՐՈՒԱԾ

ԶՕՐԱՎԱՐ ՔՈՒՐՕՔԻ

Նախապէս, Քուրօքիի վիճակած էր Եալուի անցքին և այս անցքին եաքը ռուսական բանակին պարտութեան համար եղած կարգադրութիւնները։ Եալուի յաղթութիւնն էր որով առաջին անգամ աշխարհ կարողացաւ, գէթ մասնակի կերպով, ըմբռնել ցամաքի վրայ այն գերազանցութիւնը զոր ճափոնցի հրամանատարները պիտի շահէին պատերազմի բովանդակ ընթացքին մէջ։ Թնդանօթաձիգ, հեծելազօրք և հետեւակ, այս երեք դասակարգը կազմող զօրութիւնները վարելու եղանակը ըստ ինքեան գերազանց բան մըն էր։ Թէեւ հետեւակի ռազմավարութիւնը պարզապէս հիմնուած էր այն կրթութեան վրայ զորս Ճափոնցիք ստացած էին իրենց գերման վարպետէն, զօրավար Մէքքէլ, որուն վերագրեցին իրենց յաղթութիւնը։ Դիւրին է թէ Քուրօքիի ձեռամբ և հաւանօրէն անոր հրամանով էր որ նախնական բարեփոխումները ներմուծուած էին բանակին մէջ, հիմնուած իրեն փորձառութեան վրայ։ Մանչուրիական պատերազմին և ոչ մէկ ժամանակաշրջանին մէջ այնքան աւելի դժուարին դեր մը վիճակած չէր միակ մարդու մը որքան վիճակած էր Քուրօքիի, դեր մը որ կը բաղկանար Լիաօեանկի առջեւ մեծ շրջանիկ շարժում մը կատարելու մէջ։ Երբ Քուրօբաթքին իր բանակին բովանդակ ուժովը իր թշնամիին վրայ նետուեցաւ, Քուրօքի պէտք էր որ կարող ըլլար ջախջախել և պարտութեան մատնել զայն։ Հակառակ այն մեծապէս աւելցած պատեհութեան որ տրուած է զէնքերու արդի պայմաններուն մէջ պաշտպանողական ուժի մը՝ դիմադրելու համար պէտք եղած է արտակարգ յաջողակութիւն մը Քուրօքիի կողմէ, և կատարեալ վստահութիւն և անձնուիրութիւն իր բանակին անձնազոհութեան վրայ։ Քուրօքիին այն աստիճան յաջողակութիւն մըն էր որչափ չէ տրուած ո և է մէկու մը, բայց միայն ճշմարտապէս մեծ հրամանատարի մը, ի դերեւ հանելու համար ռուսական ընդհանուր հրամանատարին լաւ պատրաստուած ծրագիրը։

Պէտք է յիշել թէ ատկէ առաջ առնուազն երկու անգամ, թէև փոքրագոյն աստիճանով, Քուրօքի Ռուսերուն լաւագոյն կերպով պատրաստած ծրագիրները ոչնչութեան մատնեց։ Քուրօբաթքին հարաւէն դէպի Լիաօեանկ իր նահանջին ատեն ջանաց Քուրօքիի մեկուսացումը ի նպաստ իրեն գործածել, ջախջախելու համար զայն ճափոնական բանակին միւս ճիւղերուն աջակցութիւնը կարենալ վայելելէ առաջ։ Բնաւ տարակոյս չկայ թէ իր կարողութեան վրայ ունեցած վստահութիւնը, զոր իր հրամանին տակ գտնուողներէն ամէնքն ալ կը տածէին այս գործողութեանց միջոցին նպաստեցին իրենց Լիաօեանկի յաջողութեանց։ Անգամ մըն ալ, Շահօյի ճակատամարտին մէջ, Քուրօքիի դէմ ուղղուած էր Ռուսերուն այն մեծ շրջանիկ շարժումը, և գրեթէ անհաւատալի դիմադրութիւնն էր իր բանակին մասերէն մէկ քանիին որ ժամանակ տուաւ Օյամայի ծրագիրներուն գործադրութեան, և որ յետոյ ռուսական պարտութեան յանգեցան։ Քուրօքիի կատարած դերը վերջին մեծ ճակատամարտին, Մուգտէնի ճակատամարտին մէջ, Ռուսերուն ձախ կողմոնին բռնած խիստ զօրաւոր դիրքերուն վրայ այն կատաղի և կորովի յարձակումն էր, ոչ թէ այդ դիրքերը անմիջապէս գրաւելու ո և է յոյսով — վասն զի այս բանին համար իր ուժը անբաւական էր այն ահեղի ուժերուն դէմ— այլ պատրաստելու համար Քուրօբաթքինը ի գործ դնելու այն շարժումը որ յետոյ զինքը պարտութեան մատնեց։ Ատկէ ի վեր Քուրօքիի և իր բանակին գործողութեանց վրայ շատ քիչ բան գիտենք որպէս զի կարողանանք որոշ կերպով հետեւիլ այդ գործողութեանց։ Բայց կ՚երեւայ թէ Քուրօքի Բիրինի հարաւակողմը լեռնային երկրին մէջ ճափոնական ընդարձակածաւալ ճակատը պաշտպանելու պաշտօնը կատարելու սահմանուեցաւ ընդհ. հրամանատարութեան կողմէ, բանակին միւս մասին տրամադրութիւնը ծածկելու և յետոյ կատարելու համար այն շարժումը որ վճռական ճակատամարտը կը կազմէր։ Վերջապէս ասիկայ յաջորդական մեծ գործողութիւններու շարք մըն է, որ մեր աչքին կը ներկայացնէ քաջարի զօրավար մը և միանգամայն շատ նշանաւոր անձ մը։

ՔԱՎԱՄՈՒՐԱ ԵՒ ՀԱՋԷԿԱՎԱ

Զօր. Քավամուրայի խաղացած դերը, դատելով իր կատարած նշանաւոր շարժումներէն և անակնկալ կէտերու վրայ իր յանկարծական երեւումներէն, մեզի ծանօթ ճակատամարտի մանրամասնութիւններէն աւելի կարեւոր եղած է։ Իր՝ Մանչուրիա առաջին ժամանումը տեղի ունեցած է ճիշտ Մուգտէնի ճակատամարտին միջոցին։ Առջի բերան կարծուած էր թէ իրեն հետ սակաւ ինչ հեծելազօրք ունեցած է, բայց քիչ ետքը յայտնի եղած է թէ իրեն հետ բերածը խիստ մեծ բանակ մըն էր, որուն մէկ մասը Ճափոնի մէջ պատերազմին սկիզբէն ի վեր մարզուած նոր զօրքերէ և մէկ մասն ալ հին զօրքերէ կազմուած էր հաւանականաբար։ Այս վերջինները միայն առաջինները զօրապնդելու համար աւելցուած էին։ Սակայն ամէն պարագայի մէջ, այն երկիրը ուրկէ անցաւ Քավամուրա այնպիսի հանգամանք մը կը ներկայացնէ զոր եթէ նկատի առնենք, պարտինք խոստովանիլ թէ ինք և իր բանակը ի՛նչ սոսկալի դժուարութիւններու բաղխեցան։ Այդ միջոցին Մանչուրիոյ պատերազմի դաշտը այնպիսի կերպարանք մը ստացած էր որ Քավամուրայի զօրքերէն միայն մէկ փոքրիկ մասը Բիրինի հիւսիս-արեւելեան կողմը հասան և անկէ Ռուսները դէպի արեւմուտք Բիրին նահանջելու պարտաւորեցին։

Գալով Հաջէկավայի, անոր բանակին շարժումներուն վրայ այնպիսի թանձր վարագոյր մը նետուած է որ ասոր նկատմամբ ստոյգ տեղեկութիւններ կը պակսին. միայն սա գիտենք թէ անոր զօրքերն էին որ Քորէայի բոլոր հիւսիս-արեւելեան մասէն Ռուսները ամբողջապէս վտարեցին։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՆԻՒ ԵՕՐՔ 7 Սեպտ.— Լրագիրները լեցուն են հաշտութեան դաշնագրին պահուն տեղի ունեցած միջադէպերուն նկարագրութիւններով։ Դաշնագիրը ստորագրուեցաւ Երեքշաբթի օր, ժամը ճիշդ 4ին։ Խորհրդակցութեանց սենեակին մէջ խորին լռութիւն կը տիրէր դաշնագիրը ստորագրուելէ առաջ և ստորագրուած պահուն։ Առաջին անգամ ստորագրեցին Մ. Վիթթէ և Պարոն Քօմուրա, յետոյ Պարոն Ռօզէն և Մ. Թաքահիրա։ Այս պահուն, Բորթսմութի բերդը թնդանօթի 19 հարուած արձակեց և եկեղեցիներուն զանգակներն սկսան հնչել։ Դաշնագրին ստորագրման գործողութիւնը աւարտելէն ետք, Մ. Վիթթէ դէպ ի Պարոն Քօմուրա առաջ եկաւ, սիրալիր անոր ձեռքը սեղմեց և յետոյ բոլոր ռուս պատուիրակները իրարու ետեւէ սեղմեցին Պարոն Քօմուրայի և ճափոնցի միւս պատուիրակներուն ձեռքերը, զորս երկար ատեն պահեցին իրենց ափին մէջ։ Ռուս պատուիրակ Պարոն Ռօզէն առաջին անգամ խզեց լռութիւնը, և յանպատրաստից, յուզեալ՝ ատենաբանութիւն մը ընելով, յայտարարեց թէ Ճափոնցիք իբր կատարեալ «ճէնդլմէն» վարուեցան Ռուսերուն հետ։ Յոյս յայտնեց որ Ճափոնի եւ Ռուսիոյ յարաբերութիւնները ասկէ ետքը սիրալիր պիտի ըլլան։ Պարոն Քօմուրա ի պատասխանի ըսաւ թէ ինք ալ այնպէս կը յուսայ։ Յետոյ, հացկերոյթ մը տեղի ունեցաւ, ուր ռուս և ճափոնցի պատուիրակները խանդավառ բաժակաճառեր արտասանեցին։ Ճափոնցի պատուիրակները չորեքշաբթի օրը մեկնեցան Պոստըն, իսկ Ռուսք մեկնեցան Նիւ Եօրք։ Պարոն Քօմուրա ըսաւ թէ Սեպտեմբերի վերջը միայն պիտի դառնայ Ճափոն, վասն զի կ՚ուզէ օգուտ քաղել Ամերիկա գտնուելէն և այցելել ամբողջ Քանատան։ Փրոֆ. Մարթէնս ըսաւ թէ կնքուած դաշնագրէն կը տեսնուի թէ Ռուսիա բացարձակապէս կը հրաժարի Մ. Արեւելեան արկածախնդրական քաղաքականութենէն։ Ռուսիա իր բոլոր ոյժը պիտի հաւաքէ, ըսաւ, ո՛չ թէ պատերազմ մղելու, այլ արդիւնաշատ աշխատութիւն կատարելու համար։

—Թերթերը կ՚ըսեն թէ Վիլհէլմ կայսր ամերիկեան պատուիրակութիւն մը ընդունելով, այնպէս ըսաւ թէ Ճափոնցիք իրենց զինուորական յաջողութիւններէն ետք ա՛լ բաց դրան քաղաքականութեան չպիտի հետեւին Մանչուրիոյ մէջ։ Վիլհէլմ կայսր ըսաւ նաև թէ ինք համոզուած է Դեղին վտանգին գոյութեան, և քաղաքակրթեալ ամէն ազգեր պէտք է միանան անոր դէմ կռուելու համար։ Ամերիկայէն միայն կը վախնան Ճափոնցիք, ըսաւ կայսրը։

ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԿ.—Կայս. Ուքազ մը հրատարակուեցաւ, որով աստիճանազուրկ կը հռչակուին Գ. ծովակալ Նէպօկադով, և Իմփէրադոր Նիքօլա, Ամիրալ Սէնիավին, Ամիրալ Աբրաքսին զրահաւորներուն հրամանատարները, որոնք նաև վտարուեցան զինուորական կարգէն։ Զարը հրամայեց որ յիշեալ երեք և «Օրէլ» անձնատուր զրահաւորներուն սպաները պատերազմական ատեանի մը առջեւ քաշուին, երբ դառնան Ռուսիա։ Իսկ «Օրէլ»ի հրամանատարին մասին այն ատեն միայն որոշում պիտի տրուի, երբ մարտանաւին անձնատուրութեան պարագաներուն վրայ տեղեկագիր հանէ Զարին։

—Խարպինէ կը հեռագրեն թէ Ռուսք Մօնկոլիոյ սահմանագլուխէն 35 քիլոմեթր հեռու, ծայրայեղ ուժգնութեամբ յարձակում կրեցին Քունկուզներու կողմէ։ Ռուս զօրքերը մեծ դժուարութեամբ յաջողեցան ետ մղել Քունկուզները, որ թէև ստուարաթիւ կորուստ ունեցան, բայց բազում աւար տարին իրենց հետ։ Քունկուզները լսելով որ հաշտութիւն կնքուած է, ռուցեցին վերջին անգամ օգուտ քաղել և աւարի տալ ռուս բանակը։ Սպառապետ Լինէվիչ ծանոյց չինական կառավարութեան թէ սահմանագլուխը պիտի անցնի և հարկ տեսած միջոցները ձեռք պիտի առնէ, եթէ չինական զօրքերը չարգիլեն և Քունկուզները նորէն յարձակին։ Կը վախցուի որ այս միջադէպը խնդիր յարուցանէ Ռուսիոյ և Չինաստանի միջեւ։ Չինաստան արդէն դիտողութիւն կ՚ընէ հաշտութեան դաշնագրին մէկ քանի տրամադրութեանց դէմ զորս հակառակ կը համարի իր շահերուն։

— Ահռելի հրդեհ մը փճացուց Բեթերսպուրկի Նօպէլ ընկերութեան 500է աւելի նաւթահորերը։ Հրդեհը այնքան զօրաւոր էր որ հրշէջ զօրքերը բան մը չկրցան ընել։ Նոր հարուած մըն է այս քարիւղի ռուս ճարտարարուեստին դէմ, որ արդէն վնասուած էր պատերազմին պատճառաւ։

— Շահը մեկնեցաւ։

ՓԱՐԻԶ.— Էմիրը կատարեալ գոհացում տուաւ ձերբակալուած և ապա ազատ արձակուած Պու Մզիանի խնդրոյն համար Ֆրանսայի բոլոր պահանջումներուն։

ԼՈՆՏՈՆ.— Անգլ. Պանքան իր զեղչի սակը 3%ի բարձրացուց։

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԷՆ

ՈՒՍՈՒՄ. ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ երէկ գումարուեցաւ Ղալաթիոյ Խորհրդարանին մէջ և զբաղեցաւ հետեւեալ խնդիրներով։

1.—Ս. Պատրիարք Հայրը 1903 Յունիս 18 թուակիր պաշտօնագրով մը, Բաղ. Ժողովոյ որոշմամբ ծանուցած էր թէ՝ առանց քննութեան օգնականի վկայական տրուի այն ուսուցիչներուն և վարժուհիներուն, որոնք տասը տարիէ ի վեր անընդհատ պաշտօնավարած, հասակը 35 տարին անցուցած և բաւականաչափ ընդունակութեան հաւաստիք տուած են, պայմանաւ սակայն որ վկայեալ ուսուցիչներու առաջնորդութեան և վերին հսկողութեան ներքեւ և չէ թէ ինքնագլուխ պաշտօն վարեն և առանց պաշտօնը ըլլայ միայն տարրական դասընթացքներու մէջ։ Նոյն վարչական տնօրինութեան համաձայն, թէև այս կարգի մէկ քանի վկայագրեր տրուած էին, բայց Խորհուրդը վերջերս նկատելով որ անոր շարունակական գործադրութիւնը անպատեհութեանց կը բաղխի, խորհած էր որ վարչական նոյն տնօրինութիւնը վերապահուի խնդրարկուներու 1903 թուականէն առջի պաշտօնավարութեանց և ոչ թէ անկէ ետքի պաշտօնավարութեանց հետ առնչութիւն ունենայ և այս մասին խնդրած էր Ն. Սրբազնութեան հրահանգը։ Ս. Պատրիարք Հայրը այս անգամ Բաղ. Ժողովոյ որոշմամբ պաշտօնագրով մը կը ծանուցանէր թէ օգնական ուսուցչաց և վարժուհիներու առանց քննութեան վկայական տրուելու մասին նախորդ տնօրինութիւնը պէտք է վերաբերի լոկ այն կրթ. պաշտօնէից որոնք մինչեւ 1899 թուականը տասնամեայ պաշտօնավարութեան շրջան մը բոլորած են. իսկ այս պայմանին մէջ չգտնուող ուսուցիչք կամ ուսուցչուհիք պարտաւոր են ըստ կանոնի քննութիւն անցընել և ստանալ իրենց վկայականը։ Խորհուրդը սոյն պաշտօնագրին ընթերցումէն յետոյ, որոշեց ըստ այնմ շարժիլ նմանօրինակ պարագաներու մէջ։

2.— Խասգիւղի Գալֆայեան Որբանոցի Յանձնակալութեան կողմէ, անդամներէն Բարթող էֆ. Թէլեան Խորհրդոյ ներկայացուց մանկապարտէզի վարժուհիներու իբրեւ ուղեցոյց ծառայելու նպատակաւ ուսուցիչ Կարապետ էֆ. Պալապանեանի ձեռամբ պատրաստել տուած մանկապարտէզի վերաբերեալ դասագրքի մը ձեռագիրը «Մանկական Պարտէզ» անուամբ և յայտարարելով որ անոր տպագրութեան ծախքը բարեսէր ազգայնոյ մը կողմէ ապահովուած է և հեղինակին կողմէ ալ նուիրուած յօգուտ Գալֆայեան Որբանոցի, Խորհրդոյ քննութեան ենթարկեց զայն։ Խորհուրդը գոհութեամբ լսեց այս յայտարարութիւնը և որոշեց ըստ կանոնի քննութեան ենթարկել նոյն ձեռագիրը, յետ այնորիկ պարտ ու պատշաճը տնօրինելու համար։

3.— Ուսուցիչ Լեւոն էֆ. Շահբեան առողջական պատճառներով հրաժարած էր Պաղտատի Ազգ. ուսուցչութեան պաշտօնէն և որովհետեւ Ֆիլիպէի վարժարանաց հոգաբարձութիւնը Ս. Պատրիարք Հօր ուղղած գրով մը, դաստիարակ-ուսուցիչ մը կը խնդրէր, նոյն պաշտօնին յարմար դատուեցաւ Լեւոն էֆ. Շահբեան։ Նոյնպէս Օր. Շնորհիկ Նշանեան մանկապարտէզի վարիչ վարժուհին, փափաք յայտնած ըլլալով ստանձնել Աղեքսանդրիոյ Պօղոսեան վարժարանի մանկապարտէզի վարժուհիութիւնը, Խորհուրդը ըստ ամենայնի յարմար դատեց նոյն պաշտօնին և որոշեց յայտագրել Ս. Պատրիարք Հօր։ Նոյնպէս Օր. Սիրանոյշ Վարդանեան ներկայանալով խնդրեց Վանայ ազգ. վարժարանի մանկապարտէզի վարժուհիութիւնը։ Խորհուրդը զայն եւս յարմար տեսաւ այդ պաշտօնին և որոշեց յայտագրել Ս. Պատրիարք Հօր։ Իսկ Պաղտատէն խնդրուած մէկ ուսուցչի, մէկ վարժուհւոյ և մէկ դաստիարակի, ինչպէս նաև Ռուսճուքի մանկապարտէզի և թէ Սիլիւրիի վարժարանին հոգաբարձութեան կողմէ խնդրուած ուսուցչական պաշտօնները դեռ թափուր մնացած ըլլալով, Խորհուրդը որոշեց հրաւիրել յանձնառու կրթական պաշտօնեաները որ ուսուցչական վկայական ի ձեռին ներկայանան Ուսումն. Խորհրդոյ։

4.— Գալաթու Թաղ. Խորհուրդը նախորդ ամսոյ վերջերը գրով մը ծանուցած էր թէ խնայողութեան և աշակերտաց նուազութեան պատճառաւ հարկ տեսած է գոցել վարժարանին տեսուչը և աղայոց դաստիարակութիւնը յանձնել աւագ ուսուցչի մը, օգնականի մը հետ։ Որովհետեւ վարժարանին նկատմամբ հաղորդուած այս տեղեկութիւնը չէր պարզէր լրաց վիճակը և թէ Թաղ. Խորհուրդը պարտաւոր էր Կազմ. Կանոնագրին 36րդ յօդուածոյ տրամադրութեան համաձայն ներկայացնել վարժարանին նոր տարեշրջանին ելմացոյցը և թէ կ՚արժէր որ Գալաթու ազգ. վարժարանը օրինաւոր ուղղութեան մը վերածուի, Թաղ. Խորհրդոյ ուղղած երկիցս հրաւէրէն վերջ, որոշուեցաւ խնդրել Ս. Պատրիարք Հօրմէն, այս մասին կարեւոր վկայումը ընել յիշեալ Թաղ. Խորհրդոյ։

ԿԻԼԻԿԻՈՅ Ս. Կաթողիկոսին կողմէ Տ. Վաղարշակ Վրդ. Արշակունի, որ նուիրակ Ասիմալքա մեկնած ու յորդորած է տեղւոյն Հայերը ցմիշտ հաւատարմաբար ծառայել բարեխնամ Տէրութեան, պաշտել ու ջերմ սիրով փարիլ Հայ Եկեղեցւոյ, զգուշանալ կրօնական օտար թելադրութիւններէ և հոգատար գտնուիլ նոր սերունդին կրթական գործին։ Ժամականները սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրած են կաթողիկոսական պատուիրակին որ Պայճըղազ անուն 30—32 տներէ բաղկացեալ լատինացած Հայերէն ալ երկու պատուաւոր անձեր հրաւիրած և յորդորներ տուած է իրենց մայրենի եկեղեցին դառնալու համար։ Ասոնք յայտարարելով թէ իրենց կրօնափոխութեան միակ պատճառն է վարժարանի չգոյութիւնը և հոգեւոր մխիթարութենէ զուրկ ըլլալնին, Տ. Վաղարշակ Վրդ. խոստացած է Ն. Ս. Օծութեան հրամանաւ նպաստընկալ վարժարան մը բանալ և այցելու հովիւ մը ղրկել։ Յետոյ մեկնած է Եաղուպլէ-Ղնիէ անուն գիւղերը, ուր լատինք իւրացնել կը ճգնին Հայ եկեղեցիին շէնքը։

ՏԻԿԻՆԻ ՄԸ ՅՐ՚Դ ՀԻՄԵՆԸ.—Խասգիւղցի Հայ մը ասկէ մէկ քանի տարի առաջ Ատրիճէվազի (Լան) մէջ կ՚ամուսնանայ։ Նոր հարսը ժամանակ մը իր ամուսնոյն հետ կենակցելէ վերջ կ՚առնէ կը քալէ ամուսնական յարկէն, երթալ միանալու համար իր կնքահօր, որ համոզած էր նոր հարսը թէ իր երդիքին տակ աւելի հանգիստ ու աւելի հեշտալի կեանք մը պիտի վարէ։ Խեղճ նոր փեսան ամուսնական երջանիկ բոյնէն ներս դեռ նոր նայուածք մը նետած, ինքզինքը յանկարծ առանձին կը գտնէ իր սենեակին մէջ, ուրկէ անդարձ թռած էր իր կէսը, պարապ մը ձգելով իր սրտին և... անկողնին մէջ։ Եւ օր մը մարդը Պոլիս կուգայ, գործ կը գտնէ և կ՚սկսի հետամուտ ըլլալ ուրիշ կին մը գտնելու համար, կին մը, որ պէտք գար իր արդէն պարապ մնացած բացը գոցելու։ Վերջապէս օր մը մեր մարդուկը կը գտնէ իր նոր կէսը ըլլալու սահմանուած հուրին, որ Կեսարացի և արդէն ուրիշ երկու ամուսիններու կէսը եղած տիկին մըն էր։ Փորձառու կին մը որ իր երկու ամուսինները աւելի լաւագոյն աշխարհ մը — անդրաշխարհ — ղրկած, առանձին կ՚ապրէր Դարթալի մէջ, սպասելով որ նոր՝ Գ. թիւ ամուսին մըն ալ գար և հաճէր զինքը առաջնորդել Ս. Խորանին առջեւ, որուն կարօտը կը քաշէր իր վերջին փեսան հողին յանձնելէն ի վեր։ Եւ երէկ, կամօքն Աստուծոյ և շնորհիւ գործը անուշի կապող տէրտէրի մը, այս երկու օր տեսած ա՛նցուցած, վոյժ տարակները, Մայր եկեղեցիի մէջ կը պսակուին և կը խոստանան իրարու հաւատարիմ մնալ և մինչեւ իրարու ետեւէ երթալ, եթէ... տէրը կամի։

ՊԱԼԱԹՈՒ Խորէնեան վարժարանին Տնօրէն ծանօթ ուսուցիչ Գէորգ էֆ. Սիմքէչեան, գրով մը իր հրաժարականը ղրկած է Ուսումն. Խորհրդին։ Սիմքէչեան էֆ. Կէտիկ Փաշայի Ազգ. ուսուցչութեան պաշտօնին կոչուած է։

ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԸ վերաբացուած ըլլալով արդէն, դասախօսութիւնք կանոնաւորաբար սկսած են երկուշաբթիէն ի վեր։ Հիմնադիր Տնօրէն Յակոբ էֆ. Նիկողոսեանի խնամքներուն տակ գտնուած այս վարժարանը

որ աղջկանց համար բարձրագոյն նախակրթարան մըն է, տարակոյս չունինք թէ այս տարի ալ նախորդին նման յաջող շրջան մը պիտի բոլորէ։

ԱԶԴ.— Օրթագիւղի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ վարժարանին վերաբացումը սեպտեմբեր 1ին տեղի պիտի ունենայ։ Խորհուրդս նկատի առնելով որ վարժարանիս շրջանաւարտները բարձրագոյն վարժարաններ փոխադրուած ժամանակ ֆրանսերէն լեզուի մէջ պէտք եղածին չափ զօրաւոր չեն որով ուսումնական ընթացքին ամենայն դիւրութեամբ չեն կրնար հետեւիլ, վարժարանիս ներկայ շրջանին մէջ ֆրանսերէն խօսիլը պարտաւորիչ ըրաւ կարգելով ֆրանսացի միայն հսկող-դաստիարակ մը։ Ծնողք, որոնք կը փափաքին առիթէն օգտուիլ, կը հրաւիրուին վերաբացումէն առաջ իրենց զաւակները վարժարանիս Հոգաբարձութեան ներկայացնել և պէտք եղած մանրամասն տեղեկութիւնները առնալ։

(Կնիք)

ԱԶԴ.— Ցառաջիկայ կիրակի տօն Գիւտ Գօտւոյ Ս. Աստուածածնի, Ս. եկեղեցւոյս տօնախմբութեան առթիւ Ամէն. Ս. Պատրիարք Հայրը հանգերձեալ է Ս. Պատարագ մատուցանել Թաղիս Ս. Աստուածածին եկեղեցին և իր պերճախօս քարոզութեամբ հոգեւորապէս մխիթարել Թաղիս բարեպաշտ ժողովուրդը։

Ի դիմաց Թաղ. Խորհրդոյ Պէշիկթաշի
Ատենադպիր Վ. Ատենապետ
Յ. ԱԼԼԱԼԷՄՃԵԱՆ Յ. ՍԱՐԱՖԵԱՆ

Սկզբնաւորութիւն ժամերգութեան ժամ 12½ին, Ս. Պատարագ 3½ին։

ՄԱՆԶՈՒՄԷԻ Դ. ԵՐԵՍԻՆ ՈՒՂԵՒՈՐԱԿԱՆ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

Զնաշխարհիկ Ադամանդներու

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Մանզումէի Դ. Երեսին ուղեւորական թերթօնը, ՓԱՆԵՑԻ ՊՂՋԻՆ, կ'աւարտի քանի մը օրէն։

Անոր տեղ պիտի սկսինք հրատարակել խիստ շահեկան ուղեգրութիւն մը որ այս անգամ հաճելի բերանփոխ մը պիտի ըլլայ և մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը պիտի կարդացուի անօրինակ հետաքրքրութեամբ։

Ընթերցողը այս զարմանահրաշ ուղեգրութեան ընթացքին մէջ պիտի հանդիպի իրարմէ աւելի նրբամիտ դերակատարներու, որոնք իրենց անբռնելի ու անսպառ ճարտարութիւնովը պիտի մտրակեն ամենէն թոյլ հետաքրքրութիւնն իսկ։

Մանզումէի համար հաճոյք մըն է իր ազնիւ ընթերցողներուն ծանօթացնել այս նորօրինակ ուղեգրութեան [illegible] հեղինակը, որ ընթերցողը հետաքրքրելու գաղտնիքը ուսումնասիրած է գերազանցապէս և կրնայ մրցիլ Եւրոպայի ամենէն ժողովրդական և ամենէն փնտռուած հեղինակներու հետ, յուզիչ տեսարաններ պատկերացնելու և նրբին դարձուածներ յօրինելու իր անմխելի կարողութեամբը։

Ուրեմն քանի մը օրէն կարդացէք Մանզումէի Դ. Երեսին ուղեւորական նոր թերթօնը

ԶՆԱՇԽԱՐՀԻԿ ԱԴԱՄԱՆԴՆԵՐՈՒ
ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Տէր և Տիկին Մինաս Այճեան, Տէր և Տիկին Յակոբ Այճեան և զաւակունք, Տէր և Տիկին Փիլիպպոս Այճեան, Տէր և Տիկին Յովհաննէս Եաղուպեան և զաւակունք, Տէր և Տիկին Փիլիպպոս Գասապեան և զաւակք, Տէր և Տիկին Յովհաննէս Պօյաճեան և զաւակունք, Տէր և Տիկին Գրիգոր Աճէմեան և զաւակունք, Տէր և Տիկին Խաչատուր Աճէմեան և զաւակունք. Տէր Միքայէլեան, Այճեան, Եաղուպեան, Գասապեան, Մանկիկեան, Հելվաճեան, Տէր Գէորգեան և Քէօսէեան ընտանիքները ցաւ ի սիրտ կը ծանուցանեն իրենց ազգականաց և բարեկամաց զգաւանաքէտ մահն

ՕՐ. ԽԻԳԻՆԷ ԱՅՃԵԱՆԻ

(ԴՈՒՍՏՐ ՅԱԿՈԲ ԷՖԷՆՏԻԻ ԱՅՃԵԱՆ)

որ հանգեաւ ի Տէր ի ծաղիկ հասակի 16 ամաց։

Յուղարկաւորութեան տխուր արարողութիւնը պիտի կատարուի վաղը Շաբաթ առաւօտեան ժամը 4ին (Բ. Թ.) Պէշիկթաշ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, ուրկէ հանգուցելոյն մարմինը պիտի փոխադրուի Շիշլիի Ազգ. Գերեզմանատունը և պիտի ամփոփուի իր ընտանեաց յատուկ Դամբարանին մէջ։

Պէշիքթաշ 26 Օգոստոս 1905

Պէշիքթաշի համար կամուրջէն շոգենաւը կը մեկնի ժամը 3½ Բ. Թ.

ՄԵՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐԸ

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ԷՖ. ՌԱՇՀԱՆԵԱՆ (Մեծ Նոր գիւղ).— Ստացած ենք Պետրոս էֆ. Գայսէրեանի բաժնեգինը։ Մկրտիչ էֆ. Սապօնճեանի և Պօղոսիկ էֆ. Նիկողոսեանի թերթերը այսօրուընէ սկըսանք ղրկել։ Շնորհակալ ենք Մանզումէի նկատմամբ ձեր ցոյց տուած համակրութեանն։

Ս. Յ. ՊՕՂԻԿԵԱՆ ԷՖ. (Բէյսապ).— Այսօրուընէ սկսանք ղրկել Մանզումէն։ Հաճեցէք բաժնեգինը ուղղակի մեզ հասցնել օսմ. մանդապօստով։

ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԷՖ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ, (Պրուսա).— Հաճեցէք ձեր բաժնեգինը վճարել մեր գործակալ Մագսուտ էֆ. Եօսմալեանի կամ ուղղակի մեզ ղրկել օսմ. մանդապօստով։

ՔԱՐՈԶԱԿԱՆ ԲԵՄ

Վաղը պիտի քարոզեն.—

Բերայի մէջ ժամը 2.30ին Բրոֆ. Յ. Հ. Ճէճիզեան։

Կէտիկ-Բաշայի Ամերիկեան վարժարանին մէջ ժամը 3.30ին Յ. էֆ. Ս. Ապալեան։

Սկիւտարի մէջ ժամը 3ին Պատ. Գ. Ղ. Փօլատպաշեան։

Պսամաթիա-Հասըսի մէջ ժամը 4ին Վեր. Յ. Գ. Գրիգորեան։

Խասգիւղի մէջ ժամը 7ին Պատ. Ս. Յ. Զօրիկեան։

.*. Երիտ. Քրիստ. Ընկ. աղօթաժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը, ժամը 9ին, Գումգաբուի «Մէհդ»ին մէջ։

ՍԷԼԱՄԼԸԳ ՐԵՍՄԸ ԱԼԻՍԻ

Տէօնքի Ճումաա կէօնիւ Սէլամլըգ րէսմը ալիսի Համիտիյէ ճամիի շէրիֆինտէ իճրա պույուրուլմուշ տըր։

ԹԵՊԼԻՂԱԹԸ ՐԵՍՄԻՅԷԷ

Տիւնքի Ճումաա կիւնի Սէլամլըք րէսմը ալիսինտէն սօնրա չահան պույուրուլան միւսաատէի Սէնիյէի հազրէթի Պատիշահի իուզէրինէ Ավուսթուրիա վէ Մաճառիստան սէֆիրը քէպիրի էսալէթլու Պառօն տիւ Քալիչէ վէ Ալմանիա սէֆիրը քէպիրը էսալէթլու Պառօն տիւ Մառշալ վէ Իթալիա սէֆիրը քէպիրի էսալէթլու Մարքի Իմբէրիալի հազաբաթը սուրէթը զայրը րէսմիյէտ այրը այրը հուզուրը Շէվքէթմէվֆուրը հազրէթը Թաճտարիտէ շէրէֆ միւսուլէ նայիլ օլմուշլար տըր։

ՆԵՐՔԻՆ

ՄԷՐՍԻՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՆՈՐԱՇԷՆ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ.— Մէրսինի մեր թղթակիցը կը գրէ Օգս. 20 թուով,— Կայսերական բարեբաստիկ Գահակալութեան հանդէսը շատ փայլուն կերպով կատարուեցաւ քաղաքիս մէջ։ Օրեր առաջ արդէն պատրաստութիւններ կը տեսնուէին անման կերպով զարդարելու համար շէնքերն ու խանութները։ Նորաշէն պաշտօնատունէն մինչեւ մաքսատուն ուր թուրք, հայ և յոյն վաճառականներ կը գտնուին, ամբողջ վաճառատուները զարդարուած էին այլազան և պէսպէս դրօշակներով, մետաքս գորգերով և լապտերներով։ Առաւօտեան ժամը 6ին յատուկ թրէնով Ատանայի կուսակալ Պահրի փաշա, Թարսուսի գայմագամ պէյը և դեռ ուրիշ բարձրաստիճան անձնաւորութիւնք, նոյնպէս Ատանայի Առաջն. Տ. Մուշեղ Ծ. Վ. Սերովբեան հոս ժամանեցին կառավարական հոյակապ նորաշէն հաստատութեան բացման հանդէսը կատարելու։ Յիշեալները կայարանէն 20ի չափ կառքերով ուղղուեցան դէպի առաջուան կառավարական հաստատութիւնը ուր ժամու մը չափ կենալէ վերջ, դարձեալ նոյն թափօրով մեկնեցան դէպի նորաշէն պաշտօնատունը, Առաջին անգամ Միւֆթի էֆ.ն. Վեհ. Կայսեր կենաց աղօթելով օրհնեց հոյակապ շէնքը։ Յետոյ Մուշեղ վրդ. գրաւոր ուղերձ մը կարդաց, ուրկէ վերջ Ատանայի կուսակալ Պահրի փաշա թուելով Վեհ. Կայսեր անթիւ բարիքները բարեմաղթութիւններ ըրաւ Ն. Վեհափառութեան թանկագին կենացը համար։ Յետոյ ափսէի մը մէջ ներկայացուեցաւ պաշտօնատան բանալին զոր կուսակալ Պահրի փաշա առնելով բացաւ պաշտօնատունը։ Ներկաները ներս մտան ուր շատ փայլուն կերպով կահաւորուած և զարդարուած էր։ Մեծարանքներ և պատուասիրութիւններ եղան ներկաներուն որոնք ճաշկերոյթի մը եւս հրաւիրուեցան։ Այս միջոցին Ատանայէն յատկապէս բերուած նուագախումբը Համիտիյէ քայլերգը կը նուագէր։ Արարողութիւնը լմննալէն վերջ ներկաները հետիոտն ուղղուեցան դէպի հեռագրական և թղթատարական շէնքը որուն ալ բացման հանդէսը կատարուեցաւ, և ուր աղօթքներ կարդացուեցան Վեհ. Կայսեր թանկագին կենաց համար։ Ոչխարներ մորթուեցան։ Նուագախումբը հոս ալ Համիտիյէի քայլերգը նուագեց։ Գիշերը լուսավառութիւնը շատ փայլուն էր։

ԳՈՐԾԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ.— Կայս. Կառավարութիւնը որոշեց կատարելագործել մեքենաներ բերել տալ Եւրոպայէ, նահանգներու մէջ գործերու պատրաստութեան յատուկ բուրդերուն համար։ Միջոցներ ձեռք առնուեցան նաեւ առաջնակարգ բնական ներկեր հայթայթելու համար գործագործներուն։

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ նահանգին ելմտական վիճակը քննելու համար հոն գացած էր հաշուակալութեան բարձր դիւանին անդամներէն Իհսան պէյ, որ Պոլիս դարձաւ։

ՕԴԱՅԻՆ ԿԱԶ պիտի հաստատուի նաև Շիշլիի և Նշան Թաշի կողմերը մինչեւ Համիտիյէ հիւանդանոցը։ Խողովակներուն զետեղումը սկսաւ արդէն։

ԷՏԻՐՆԷԻ ՀՐԴԵՀԸ.— Կայս. Իրատէի մը համաձայն Քաղաքապետութեան մէջ կազմուեցաւ այն յանձնաժողովը որ նպաստ պիտի հաւաքէ և ղրկէ Էտիրնէի հրկիզեալներուն։ Կայս. Իրատէ մը հրամայեց որ նահանգներուն մէջ ալ նպաստամատոյց յանձնաժողովներ կազմուին։ Կառավարութիւնը նկատելով որ ժողովուրդին կարօտութիւնը անմիջական է, ծանոյց պէտք եղած տեղերը որ Ապահովագր. Ընկերութիւնները փութով վճարեն այրած շէնքերուն փոխարժէքները։ «Սապահ» կ'ըսէ թէ Էտիրնէի կալուածահամարի վարչութեան մէկ ցանկին նայելով աղետալի հրդեհէն այրած են բացի աղօթատեղիներէ, վարժարաններէ, խանութներէ և մթերանոցներէ, 1682 տուներ, 400,000 ոսկի արժէքով։

ԲԱՑՈՒՄ.— Վաղը, ժամը 3½ին տեղի պիտի ունենայ Ղալաթիա Զէլէք փողոց Սէն-Ժորժ հիւանդանոցին դէմ շինուած «Գերձակ արհեստաւոր»ներու Գերման-հրէական հասարակութեան աղօթատեղիին բացումը։ Այս առթիւ կրօնական հանդէս մը պիտի կատարուի։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿՌԻՒ.— Սարգիս անուն Հայ գործաւոր մը առջի օր կռուի բռնուեցաւ Խասգիւղ, Ավրամ անուն Հրեայի մը հետ և զայն դանակով վիրաւորեց ձեռքէն։

— Ալիւրի գործարանէն Բանայօթ եւ Տէմիսթօքլի առջի գիշեր կռուի բռնուեցան Ղալաթիա, Հայոց եկեղեցին փողոցը։ Բանայօթ իր հակառակորդը երկու տեղէն վիրաւորեց։

ՅՈՒՍԱՀԱՏ.— Օսման անուն մէկը Ղալաթիա, հանրատան մը մէջ ինքզինքը սրտէն վիրաւորեց։

ԸՆԿԵՑԻԿ.— Առջի գիշեր, Օք-Մէյտանիի մօտէն 3 ամսու նորածին մանուկ մը գտնուեցաւ։

ԱՐԿԱԾ.— Հինգշաբթի օր Նիշ-Դաշի Տէլլալէն փողոց ոսկերիչ Ագրիպպաս աղայի 3—4 տարեկան աղջիկը Սրմանուհի, դուռը զարնուած պահուն պատուհանէն վար նայած ատեն, հաւասարակշռութիւնը կորսնցուց և վար ինկաւ։ Բարեբախտաբար դուռը զարնողին վրայ իյնալով միայն կզակէն վիրաւորուեցաւ։ Հէք աղջիկը Ազգ. Հիւանդանոց փոխադրուեցաւ։

ՀՐԴԵՀՆԵՐ.— Պրուսայի մօտ Ոլիմպոս լերան շրջակայ անտառներուն մէջ հրդեհ ծագած է։

.*. Երէկ առտու հրդեհ ծագեցաւ Մեծ կղզի, կաթոլիկ եկեղեցին մօտ և այրեցան երեք խանութ և գինետուն մը։

ԱՒԱԶԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Իզմիրի թերթերը կը գրեն թէ Խաչատուր ընտանիքը, բաղկացած հօրմէն, մօրմէն և իրենց աղջիկէն, որոնք Խօտէմիշի մօտ Քիւլլէք գիւղանդացութեան գացած էին, սպաննուեցան Մօլլա Հասանի աւազակախումբէն։ Տեղական իշխանութիւնք անմիջապէս զօրքեր ղրկեցին և ընդհարման մը մէջ Մօլլա Հասան սպաննուեցաւ և իր երեք մեղսակիցները ձերբակալուեցան։

ՑԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ.— Սիմոն Նորականճեան անուն Հայ մը որ Բերա, Տքթ. Պէքեանի տունը գացած էր, սպասման սրահին մէջ յանկարծամահ եղաւ։

ԷՏԻՐՆԷԷՆ կը գրեն մեզ.— ԻՒՆԻՕՆ ընկերութիւնը սկսած է արդէն իսկ վճարել վերջին հրդեհէն կրած վնասները որոնց ամբողջութիւնը 15,000 ոսկւոյ կը համնի։ Ընկերութեան Արեւելքի Ընդհ. Տնօրէն Բայաքըլեան Սիմոն էֆ., որ հրդեհին լուրը առնելուն պէս մէկ քանի քննիչներու հետ Էտիրնէ գացած էր, Պոլիս դարձաւ երէկ անձամբ սաւուգելէ ետք ընկերութեան կրած վնասը և անոր մէկ կարեւոր մասը վճարելէ ետք իր իսկ ձեռքով՝ միացեալին կարգադրութիւնը թողլով իր քննիչներուն ու քաղաքին մէջ ունեցած գործակալին։ Վնասները մէկ քանի օրուան մէջ ամբողջովին պիտի վճարուին, փոյթ տարուելով որ անօգուտ ձեւակերպութեանց համար ժամանակ չվատնուի և մինչեւ անգամ թուղթերուն քննութեանը համար պէտք եղած միջոցն իսկ կարելի եղածին չափ կարճուի, որպէսզի հրկիզեալք կարենան օր առաջ տէր ըլլալ իրենց դրամին։

Ահա՛ այս անգամ ալ ԻՒՆԻՕՆՆ է միշտ որ միւս ապահովագրական ընկերութեանց մէջ էն առաջ կ'անցնի և հանրութեան օգուտը ամէն նկատումէ վեր կը դասէ։ Անտարակոյս մեր ընթերցողք հաճութեամբ պիտի կարդան այս լուրը, որովհետեւ պիտի տեսնեն թէ այդ պատուական ընկերութեան ընդհանուր կերպիւ վայելած ժողովրդականութիւնը արդարացի է ամէն տեսակէտով։ Այսպիսի հրդեհի աղետալի պարագաներու մէջ Ապահովագրական Ընկերութեանց կողմէ ցոյց տրուած ուղղամտութիւնն ու փութկոտութիւնը մեծ կարեւորութիւն ունի հասարակութեան համար։

ԲԱՐԻԶԻ ՊՕՐՍԱՆ

BOURSE DE PARIS

8 Սեպտեմբեր 1905

Հեռագրական գործակալութիւնը այս գիշեր Բարիզի Սակարանին գիները չհաղորդեց մինչեւ թերթիս մամուլ դրուած պահուն։

ԳԻՇԵՐՈՒԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐ

ԹՈՒԿԻՕ, 8 Սեպտեմբեր.— Հաշտութեան համար դժգոհութիւնը կը սաստկանայ։ Ճափոնցի ժողովուրդը որ կը յուսար թէ Ռուսիոյ կողմէ վճարուելիք մեծ տուգանք մը պիտի փոխարինէր իր ըրած ա՛յնքան զոհողութիւնները, կատարելապէս յուսախաբ եղած է։ Ո և է անտեղութեան ի նախատեսութիւն կառավարութիւնը պէտք եղածը ի գործ դրած է։

ՊԵՐԼԻՆ.— Զրոյց կայ թէ Ճափոնի կառավարութիւնը 45 միլիոն մարքի պողպատեայ տախտակներ և այլն յանձնարարած է Քրուբի և Տիլինկէնի զինարաններուն։

ԲԱՐԻԶ, (Պաշտօնական).— Ֆրանսական կառավարութիւնը կատարելագոհացում ստացաւ Մարօքէն։ Մարօքի վարչապետը ներողութիւն խնդրեց, տուգանք վճարեց և պաշտօնանկ հրաւիրեց Քայիտը որ հեղինակն էր ֆրանսահպատակին ձերբակալման։ Ձերբակալեալը ազատ արձակուած է։ Միջադէպը փակուեցաւ։

— Վարչապետ Մ. Րուվիէ ընդունեց Մարօքի գերման նոր դեսպան Մ. Րօզէնը։

— Մարօքի միջազգային ժողովին մասին Ֆրանսայի և Գերմանիոյ անհամաձայնութիւնը երեք կէտի վրայ կը կայանայ, որոնցմէ երկուքը նուազ կարեւոր են։

— Քաղաքապետարանին մէկ հրամանին համաձայն Բարիզի Սակարանը սկսաւ փակուիլ ժամը 3ին, հաշտութեան կնքման առթիւ գործերուն շատնալուն պատճառաւ, թէ՛ պայմանաժամով տրուած թուղթերուն և թէ կանխիկ գործառնութեանց վրայ։

ՍԱԿԱՐԱՆ

ՂԱԼԱԹԻՈՅ ՍԱԿԱՐԱՆԸ

26/8 Օգոստոս 1905

ՕՍՄ. ՄԻԱՑԵԱԼ ՔՈՆՍՈԼԻՏԷ	
Երէկ իրիկուն գոցուեցաւ Օ. Ո.	100.06
Երէկուան էն բարձր գինը »	100.07
» էն վար գինը »	100.—
ՌՈՒՄԷԼԻԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ	
Երէկ իրիկուն գոցուեցաւ Ֆր.	133.87
Երէկուան էն բարձր գինը »	134 25
» էն վար » »	133 50
Շիրքէթը Խայրիէ	34.—
Օսմանեան Պանքա	—.—
Տէրքօսի ջուրի ընկ.	245.—
Քարաֆ Կ. Պոլսոյ	514.—
Քրէտի Ֆոնսիէ Էժիբսիէն Ա.	313.50
» « » Բ.	270.—
Պանք Նաս. Կրէտ.	428.—
Թրամվայի Բաժնեթուղթ	7.55
Անատոլ. Երկ. բաժնեթ. Ա. Ո.	16.50
Օսմ. Ապահովագր. Ընկ. Լ. Օ.	3.90
Լաւրիոմ ֆր.	56.50
Թրամվալ »	90.—
Րէժիի պարտաթուղթ ֆրանք	415.—
Ռուսական 4% 1901	95.50
Ճափոնական 4%	90 25
Սպանիական արտաքին	93.25
Անգլիական Քոնսոլիտէ Ա. Ո.	90.43
Ֆրանսական Ռանթ ֆր.	100.25
Լոնտոն 3 ամիս	109.25
Բարիզ »	22.95
Վիեննա չէք ֆիոր.	21.90
Պէրլին անտակոս չէք մարք	18.67
ԴՐԱՄՆԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԸ	
Օսմ. ոսկին 100 ղշ.էն	ղշ. փր.
Մէճիտիյէ արծաթ	107.37
Անգլիական ոսկի	109.34
Ֆրանսական ոսկի	87.15
Քրիմից	51.08
Մէթալիք	—.—
Բօլ	91.10
Րուպլի Թղթադրամ	8.64

ՄԻՄՕՍԻՆ ՕՐԱԳԻՐԸ

— Ես աղջիկս «սալոնի-մարդ»ու կուտամ, ըսաւ յարգելի տիկինը՝ ճերմակ հողմահարին վրայէն արհամարհոտ ակնարկ մը նետելով ինծի։

Ուրիշ մը՝ միջին դարէ մնացած այս բարբարոս զոքանչցուին արհամարհոտ նայուածքին վրէժը լուծելու համար, բարկութեանը պիտի դիմէր՝ իբր իր արժանապատուութեան իրաւացի... վրէժխնդիրը (գրեց՝ Բասիմ). բայց, ես կը գոհանամ լոկ դիմելով անարժէք գրչիս (տասնըհինգ փարայ) որ մեր մեծագոյն էրած-սրտի-մխիթարանքն է։

Ու հասկցնելու համար թէ գիտեմ սալոնի-մարդուն ի՛նչ ապուր ըլլալը, պիտի փորձեմ հոս ներկայացնել ձեզի «սալոնի-մարդը» (Ֆաս եւ բռոֆիլ)։

* *

ՍԱԼՈՆԻ-ՄԱՐԴԸ

(Վերնագիր։)

Ատեն մը մարդիկ կ'ըլլային մեծապատիւ, արժանապատիւ, պարոն, միւսիւ կամ աղա։ Մինչդեռ հիմա՝ իբր ազնուապետական գերագոյն տիտղոս՝ կ'ըլլան «սալոնի-մարդ», et c'est tout!

Մէկու մը համար ըսուեցա՞ւ թէ սալոնի-մարդ է, աւելորդ է ա՛լ աւելցնել թէ անիկա է՝ նաեւ մեծապատիւ, արժանապատիւ, միւսիւ կամ պարոն։

Սալոնի-մարդ ըլլալը տեսակ մը գործ է —«արուեստ մը», պիտի ըսէր Լիմինեան բառարանին —Աստուած ողորմի հոգւոյն— հեղինակը, որով կըրնամ վաղը այցաքարտիս վրայ աւելցնել.

ԵՐՈՒԱՆԴ ԹՕԼԱՅԵԱՆ
(սալոնի-մարդ)

Խիստ épatant effet մը կ'ընէ այս, եւ ամուսնութեան հրաւէրները ալ վըրայէ վրայ կը տեղան, որովհետեւ հիմակուան աղջիկներուն իտէալը ո՛չ մանիֆաթուրաճի էրիկ մըն է և ո՛չ ժամագործ ամուսին մը, այլ մի՛ միայն էրիկ մը, որ սալոնի-մարդ ըլլայ։

Սալոնի-մարդը կրնայ գրպանը կոտ մը չունենալ, սակայն անիկա երբեք չարգիլեր զինքը սալոնի-մարդ մը ըլլալէ։ Միայն խօսակցութեան ատեն կ'ըսեն.— Անիկա հարուստ սալոնի-մարդ մըն է, անիկա անկուտի սալոնի-մարդ մը։ Ահա՛ տարբերութիւնը։

Սալոնի-մարդ ըլլալու համար՝ հարկ չկայ անպատճառ որ պորտը սալոնի մը մէջ քակուած ըլլայ և բաւամանայէդ ծծած կաթէդ անդրանիկ արդիւնքը առաջին անգամ սալոնի մը causeuseին վրայ պարպած ըլլայ։

Կրնաս մինչեւ երեսուն տարեկանդ խանի մը վերնայարկին մէջ պառկիլ, և երբ երեսունըմէկ տարեկանդ յաջողիս չորս հինգ սալոն մտնել, քենէ կատարեալ սալոնի-մարդ չի կրնար երեւակայուիլ։

Քանի որ սալոնի-մարդուն վրայ է մեր խօսքը, նախ երկու տողով —ըսելու ձեւ մը— բացատրենք թէ ի՛նչ է սալոնը մեր մէջ։

Մեր մէջ սալոն կը կոչուի տունին այն սենեակը, որ ընդհանրապէս քիչ մը մեծկակ կ'ըլլայ և ուր կը գտնուի պալգօնը, որ փողոցին վրայ կը նայի։

Այս վերջինը սալոնին էական պայմանն է։ Առանց պալգօնի չիք սալոն. ահա՛ թէ ինչո՞ւ մեր մէջ օտաբաշիի սենեակին միշտ «մեր սալոնը» կ'ըսեն։

Սալոնը հանդիսաւոր օրեր կը բացուի միայն, Զատիկին, Ծնունդին և մէյ մըն ալ... աղջիկտեսի օրը։

Տասնըհինգ ոսկինոց ձեռքէ ինկած դաշնակ մը, կէս երկոտասանեակ թիկնաթոռ, պատին վրայ, պատուոյ տեղը, մեծադիր պատկեր մը, որ կը ներկայացնէ ընտանիքին հայրը ոտքի վրայ զօլոլու մը կռթնած, «վա՞յ մը պաճա խաճ պագաճ» ըսելու ձեւով մը, ուրիշ քանի մը նկարներ, օրիորդներուն ձեռագործային հրաշակերտները, և ահա՛ սալոնը։ Ու այն պարոնը որ պատիւը ունի այս սալոնին դուռնէն ներս մտնելու, կը կոչուի սալոնի-մարդ։

Սալոնի-մարդը 42 թիւ ոտքի խոշորութիւն մը ունի և 37 թիւ կօշիկ մը կը հագնի։

Սալոնի մարդը միշտ ժիլէին վերջին կոճակը չկոճկուած կը ձգէ. դո՛ւք ըսէք վրայ-ձգութիւն, թո՛ղ ան ըսէ le dernier chic anglais!

Սալոնի-մարդը միշտ վերջին հեռագիրները կը կարդայ, գիտէ բոլոր թատերական նորութիւնները և Մատամ Գալիվրուսիին չափ կը հասկնայ ժիւբի մը գուբիւրէն և գօրսաժին անգրըսքօէն։

Սալոնի-մարդը միշտ մայրիկները կը դարպասէ (լաւագոյն միջոցը աղջիկներուն հետ կարգուելու համար) և երբ հարկ ըլլայ պարել, անպատճառ մամայի մը հետ կը տանէ։

Միւզիքին մինչեւ եղունգներուն ծայրը, երբ դաշնակին առջեւը անցնի Վալս Պիկով գլուխ կը շինէ, անուշ նայուածքներու իր ամբողջ ռեբերթուարը նետելով չորս դին։

Ապագայ աներները անոր մէջ կը գտնեն անձանձիր ունկնդիր մը, ինչ որ կը մղէ զիրենք իբր փեսայ առնելու զանոնք։

Սալոնի-մարդիկը իրար ճանչնալու համար միշտ եղունգնին քանի մը սանդիմեթր կ'երկնցնեն։

Մեր գրականութիւնը շատ դժբաղդ պիտի ըլլար, եթէ զուրկ մնար սալոնի-մարդերէ։ Բարեբաղդաբար երեք հատ ունինք.— Ռոսոլփ Սամիկեան, Զիֆթէ-Սարաֆ ու Ե. Արմէն, առաջինը՝ Բերայի սալոնի-մարդ, մէջտեղինը՝ Վօսֆորի, իսկ վերջինը՝ Կէտիկ-փաշայի։

Սալոնի-մարդուն առաջին ու վերջին յատկութիւնը.— մեծ տաղանդ մը ունի սպասաւորութեան համար, ինչ որ բոլոր կիներուն ծառան կ'ընէ զայն։ Եթէ սալոնի-մարդ չըլլար, ապահովաբար տունի ծառայ պիտի ըլլար։

...Շնորհալի բարեկամուհի մը ունէի, որ ամէն գիշեր երազ մը կը տեսնէր.— սալոնի-մարդ մը։

—Թօլա՛, կ'ըսէր յաճախ, եթէ կարգուիմ, անպատճառ սալոնի-մարդ մը պիտի առնեմ։

Կարգուեցա՛ւ։

Չեմ գիտեր թէ էրիկը սալոնի-մարդ էր. սակայն ամէն պարագայի մէջ արհեստով մըխլայըճը էր։

Անցեալները իմացայ թէ Պատրիարքարան դիմեր է ամուսնալուծման համար։

— Ինչո՞ւ էրիկդ կը ձգես կոր, հարցուցի՝ պատահմամբ հանդիպելով իրեն ճամբան։

—Հա՛րկաւ պիտի ձգեմ, հեծկլտաց բարեկամուհիս. ի՛նչ սալոնի-մարդ չէ։

Ամենքս ալ մահկանացու մեղաւորներ անբացառաբար, մեր մէջէն ո՞վ կրնայ աղաղակել և առել՝ ձեռքը խիղճին վրայ դնելով. (բաւական կրնաս գործ մը՝ իրականին մէջ, քանի որ ձեռքը շօշափելի է, մինչ խիղճը... ոչ.)

—Կեանքիս մէջ երբե՛ք ամենաչնչին գողութիւնն իսկ չեմ ըրած։

Խոշոր պարծենկոտութիւն մը պիտի ըլլար այս, և ինչպէս գիտէք, պարծենալը մեղք է, ըսած է Ս. Յովհան Ոսկեբերան։

Տիկին Իւմպէր՝ միլիոններ կը գողնայ, հիւանդանոցի մատակարար մը, որ չի կրնար անշուշտ միլիոններ գըրպանել, կը գոհանայ մսավաճառին ու նպարավաճառին հաշիւները զեղչելով՝ ո՛չ անշուշտ ի նպաստ մեր քսակին, վաճառատան հաշուակալ մը՝ իր առանձնութեանը մէջ զբօսնելու համար սխալ գումարումներ կ'ընէ, մօրաքրոջս լաճը՝ մամային գաղտնի դդալ մը բալի անուշ կը ճաշակէ, Բրոֆ. Ճէճիզեան անգլիացի հեղինակները կը գողապտէ...։

Ո՛հ, ներողամիտ ըլլանք ամէն անոնց հանդէպ, որոնք ակամայ տկարութիւնը կ'ունենան տեղի տալու փորձութեանց կամ անկուսութեան։

Ահա՛ քարոյականը անձնական յիշատակի մը — authentiquement գըլխուս եկածներէն — զոր պիտի պատմեմ, եթէ Տէրը կամենայ, եթէ ես հաճիմ պատմել, եթէ դուք հաճիք լսել, եթէ խմբագրապետս հաւանի ու եթէ գրաշարները չարեն... (բազում աղմուկ վասն ոչինչի)։

Բասիմ —սիրելի բարեկա՛մս՝ աւելորդ է ըսել— սովոր է քարոյականը դնել միշտ իր պատմութիւններուն... տա՛կը. բայց ես, որ թէեւ իրմէ քիչ մը նուազ կը յարգեմ քարոյականը, պատմութեանս գլո՛ւխը կը դնեմ զայն։ Մէյ մըն ալ թո՛ղ ըսեն ինծի համար թէ՝ քարոյալից մարդ չեմ։

* *

Էճայի՞ մի ըսէք, գերազանցօրէն, անբաղդատելիօրէն, գերընկալանօրէն էճայի մըն էր ան։

(ԱԵ՝ կը նշանակէ պատմութեանս հերոսը, զոր զանց կ'ընեմ անուանել հոս, մարդը՝ ինծի դէմ մինչեւ դատարանները ղրկելու ձանձրոյթէն փրկելու համար։)

Թատերական պտոյտի մը միջոցին, ո՛չ շատ հեռաւոր գաւառի մը մէջ ճանչցայ այդ դիփս, որ օրէն մէկը ձեռագրի նիւթ պիտի հայթայթէր ինծի։ (Երանի՜ թէ բոլոր բարեկամներս ա՛յսչափ օգտակարութիւն ունենային ինծի համար։)

Ինչպէս գրեթէ ամէն գաւառացի, թատրոնի ու գրչի մարդոց համար անդրշրջեղեղեան գաղափարներով սընուած, երկինքէ իջած մէյ մէկ արտառոց արարածներ կ'երեւակայէր զուգէ զանոնք, ինչ որ կը բացատրէ ինծի հանդէպ բռնած ընթացքը։

— Թօլայեան՝ աստին, Թօլայեան՝ անդին, Թօլայեան՝ հոս, Թօլայեան՝ հոն...

Շուքս կը բաժնուէր ինէ, բայց անիկա ո՛չ. «Թօլային պոչը» կ'անուանէին ընկերներս։

Սիրահարի հիացկոտ ու մարմրուն աչքերով կը նայէր երեսս, թէեւ՝ չէ-

տակը զբօսցնելու համար՝ էրիկ մարդիկը ինծի սիրահարցնելու գաղտնիքէն զուրկ եմ։ Աստուածները՝ եթէ պատահմամբ ուշանային քիչ մը անկողնէս ելլել, անբաժան բարեկամս, որ արդէն քանի մը ժամէ ի վեր վարը ինծի կը սպասէր, անհամբեր կը խուժէր՝ զիս ընդոստ արթընցնելով. — «Արդեօք հիւընդցա՞ր, ինչո՞ւ մինչեւ այս ատեն կը պառկիս կոր։» Վերջապէս կատարեալ փորձանք մը, որ բոլորովին անտանելի պիտի ըլլար, եթէ չունենար առաւելութիւն մը, որ իմ տկարագոյն կողմս կը գրգռէր։

Ձրի կը ճաշէի, ձրի կը խմէի, ձրի կառք կը նստէի, ձրի կը ծխէի, մէ՛կ բառով... ձրի մարդ մըն էի եղած։ (Ո՛վ գրագէտ կամ դերասան բարեկամներս, կ'ուզէ՞ք գաւառի մէջ հանգիստ ապրիլ. ձեր տաղանդին հիացողներ գտէ՛ք։)

Ամէն անգամ սակայն, վճարումի վայրկեանը գալուն, չէի մոռնար ձեռքս գրպանս խօթել, քաջ գիտնալով որ բարեկամս պիտի հասնէր օգնութեան։

Ու անիկա կը հասնէր միշտ... Գումգաբուի թաղէն աւելի ճշդապահ։

—Չէ՛, ատիկա չըլլա՛ր, կը բացագանչէր անուշ չեչտով մը (չեչտ մը՝ որուն կը հիանայի)։

—Ձգէ՛ որ անգամ մըն ալ ես վճարեմ, կ'ըսէի՝ դիմադրութեան վերջին ձեւակերպութիւն մը կատարած ըլլալու համար լոկ։

—Խնդրե՛մ, զիս նախատած կ'ըլլաս, կը պատասխանէր։

Ու, որովհետեւ չեմ սիրեր երբէք մէկը նախատել, կը ձգէի որ վճարէ։

—Հոս դուն մեզի հիւր ես, կ'ըսէր պատուական բարեկամս, քեզի փարա մը վճարել չեմ տար. երբ օր մը Պոլիս գամ, այն ատեն կարգը քուկդ է, կրնաս վճարել։

Ու մտածե՛լ թէ պատմութեանս սկիզբը ԽՃայի անուանեցի զայն. — Ի՜նչ սրբապղծութիւն, Տէ՛ր իմ։

Օ՜հ, ո՛չ, ԽՃայի մը չէր ան, այլ գեղարուեստի վսեմ հիացող մը, որ առ ի չգոյէ լաւագոյնին, կը գոհանար՝ յանձին իմ հիանալով գեղարուեստին։

...Օրեր անցան, և տակաւ մոռցայ փոխադարձ պարտականութիւնս և գաւառացի հիացողս, երբ, անցեալ օր...

Ճիշդ չորս քառորդ ունէի ժիլէիս գրպանին հարաւային արեւելեան անկիւնը, զոր ատեն ատեն կը շօշափէի՝ վստահ ըլլալու համար թէ քառորդները չէին փախած։

(Այս gesteը ընտանի է ամէն անոնց, որոնք գրպաննին միայն չորս քառորդ ունին։)

Նիւթական այս վաղանցուկ անձկութեանս պատճառը ա՛ն էր որ, նոյն օրը, միջազգային տօն մը ըլլալով, պանքաները չէին բացուած։

Տէրտէրի մը չափ անօթի էի, և Գօնգօրտիայի Թատրոնին աՖիշը կարդալով՝ սկսայ խորհիլ թէ ո՛ր ճաշարանը երթամ՝ մէճիտս մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը փառաւորապէս ուտելու համար, երբ դերասան բարեկամ մը ուսիս դըպաւ։

—Բարեւ, Թօլայեա՛ն։

—Բարեւ... այսինչ (ԲՃգլամի պէտք չկայ). ինտո՞ր ես։

—Աղէ՛կ եմ. քանի՞ փարա ունիս։

—Չորս քառորդ։

—Տո՛ւր ինծի երկուքը. վաղը կուտամ։

—Ա՛ռ երկու քառորդը և վաղը մի՛ տար, քանի որ արդէն... չպիտի տաս։

(Դերասանները՝ իրարու ունեցած պարտքերնին վճարելու սովորութիւնը չունենալով, երբէք իրարմէ... տակաս չեն առներ)։

—Բարեկամս՝ հարստութեանս կէսը գրպանելով չուեց, մինչ ես միշտ Գօնգօրտիայի Թատրոնին աՖիշը կարդալով՝ շարունակեցի խորհիլ մելամաղձօտօրէն թէ ո՛ր ճաշարանը պէտք է երթամ... տասը ղրուշս մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը ուտելու համար։

Ու սովորական ճաշարանիս դռնէն ներս կը մտնէի, երբ զոյգ մը ձեռքեր ծածկեցին ծայրէն բռնեցին, մինչ ծանօթ ձայն մը կը գոչէր զուարթօրէն.

—Օ՜, բարի տեսանք, միւսիւ Թօլայեան։

Մա՛զ մնաց կաթուածահար պիտի ըլլայի. (բայց, ինչպէս կը տեսնէք, չեղա՛յ։)

Գաւառացի հիացո՛ղս էր։

...Այո՛, հիմակ կարգը իմս էր՝ բայց եկէ՛ք տեսէք որ գրպանս միայն երկու քառորդ կար։

Պահ մը միտքէս անցաւ ըսել իրեն թէ՝ խիստ կարեւոր գործի մը համար Պատրիարքարան պիտի երթայի, սակայն —ո՛վ անիծեց արմատ— մարդուկը զիս ճի՛շդ ճաշարանին դրան սեմին վրայ գտած էր։

—Ճաշարան կը մտնէիր կոր, արգելք չըլլամ, ըսաւ գաւառացի բարեկամս։

Կ'երեւակայէ՞ք անշուշտ թէ ի՛նչ վախու սարսուռով մը և ի՛նչ կեղծաւոր ժպիտով մը հարցուցի.

—Անշուշտ ճաշերնիդ չէք ըրած։

—Դժբաղդաբար դեռ վայրկեան մը առաջ ճաշարանէն դուրս ելայ... Փառաւոր կերպով ճաշեցի... հաւատա՛, կ'երդնում որ շատ կուշտ եմ։

(Երդուըննալու հարկ չկար, ես արդէն առջի իրիկուընէ պատրաստ էի հաւատալու։)

—Բայց սիրով քեզի կ'ընկերանամ, ո՛րչափ ատեն է քեզի չտեսնելս, մէկ կողմէն ճաշդ կ'ընես, միւս կողմէ կը խօսակցինք։

Լա՜ն, լա՜ն, հինցած կօշիկի մը չափ լայն... չունիմ մը առի։

Սեղանի մը առջեւ դէմ դիմաց նըստած, բարեկամս առանց րոպէ մը իսկ խօսքը ընդմիջելու, իր գրական ըմբռնումներուն վրայ կը շարունակէր ընել երկար բանախօսութիւն մը, որ կը խոստանար երբէք չվերջանալ, երբ ճաշարանին կառսօնը բերաւ պիֆթէքս, որուն վրայ կէս մը ծռեցայ, պատրաստուելով դանակովս կտրել։

—Օ՜օ, ձայնեց յանկարծ մարդուկս, աս պիֆթէքը գէշ ըլլալու չէ։

Կռնակէս վար պա՜ղ պա՜ղ բան մը իջաւ։

Օրկրամա՛լը. կարծես աչքերովը պիֆթէքս պիտի ուտէր։

Իր ձայնին չեշտէն, բնազդաբար գուշակած էի անմիջապէս յաջորդ նախադասութիւնը.

—Խաթերդ համար պիֆթէք մըն ալ ես կուտեմ։

—Կերածներէդ ետքը աւելի քիչ մը ծանր չգայ, առարկեցի։

—Ես ամէն բան կը մարսեմ, պատասխանեց անգութը։

—Բիչ մըն ալ կարծր է։

—Ակռաներս երկաթէ են, վրայ տուաւ՝ գոհունակ ծիծաղով մը ցուցնելով ինծի իր երեսուներկու ակռաները, բոլորն ալ լայն ու հաստատուն, որոնք զի՛ս անգամ կրնային ծամել։

Ու մինչ անիկա իր պիֆթէքը կ'ապսպրէր սպասաւորին, ինքնիրենս աղաչօրէն աս գումարը կ'ընէի.— Երկու պիֆթէք՝ հարիւրականէն հինգ, երկու չիչ գինի՝ երկու, մէկ ղրուշ ալ հաց, ընդ ամէնը՝ ութը ղրուշ։

Տասնէն ութը հանես, կը մնայ երկու. որով տակաւին երկու ղրուշ կը մնար քովս։

Ու, երբ բարեկամս իմ կողմս դարձաւ, տեսաւ զիս չափազանց ուրախ ու ժպտուն, իր գաւաթին մէջ գինի դնելու պատրաստուած։

—Չէ՛, ըսաւ, ես ճաշի ատեն երբէք գինի չեմ խմեր։

—Պարզ ջո՞ւրը կը նախընտրես, հարցուցի՝ անակնկալ խնայողութեան մը յոյսովը պարուրուած։

Բայց ո՛վ պատրանք։

—Գարեջուրը կը նախընտրեմ, յայտարարեց անիծեալ բարեկամս, ամէն մեղքիս վրայ Բիլզնէրի կրկին գաւաթ մը ապսպրելով։

(Կրկի՜ն... օ՛հ, մարդիկ շատ անխիղճ են։)

Ու դողդղալով մեկուսի կ'ընէի հաշիւս.—առջի հաշիւէն չիչ մը գինի պակաս՝ եօթը ղրուշ, առաւել կրկին գարեջուր մը՝ երկու, գումար՝ ինը ղրուշ։ Իրաւ, դեռ քովս տասը ղրուշ կար, բայց խորհրդաւոր զգայնութիւն մը ունէի թէ... խաղք ու խայտառակ ըլլալու ժամանակը եկած էր։

Ճաշս կը շարունակէի անխօս ու ծա՛նր, ծա՛նր, ծա՛նր, յուսալով որ բարեկամիս համբերութիւնը սպառելով՝ կը բարեհաճէր ՏԷՖ ըլլալ, որովհետեւ անիկա իր պիֆթէքը մէկ պատառով կերած լմնցուցած էր արդէն շատոնց։

Սակայն, ճակատագրիս ՐԷՖը ա՛յնպէս ուզեց որ, ճաշարանին սպասաւորը—դդո՛ւմ մը, աւանա՛կ մը, աւանակակե՛ռ մը—առանց որ մէկը երբէք իրմէ բան մը պահանջէր, բերէր առջեւս դնէր սովորական պանիրս, որով միշտ ճաշս կ'աւարտէի։

Կարծես պատահելիք դժբաղդութիւն մը գուշակելով՝ նախ ուզեցի ետ ղրկել պանիրը, սակայն զգացած յուզումս փոխանակ ախորժակս գոցելու, հակառակ արդիւնքն էր ունեցած. աւելի զատ, պարոն քասկս ականջէս վար կը փսփսար.—«Ինը ղրուշ պարտքդ, մէկ ղրուշ ալ պանիրը, կրնա՛ս ուտել։» Միւս կողմէ բարեկամս ա՛յնչափ շատ զբաղած էր իր ճամբորդութեանը պատմութիւնով որ... վերջապէս, ա՛լ չկըրնալով դիմադրել փորձութեան, կամաց մը պանիրին պնակը առջեւս քաշեցի՝ միշտ մարդուկիս աչքերուն մէջ նայելով անքթիթ, որպէսզի չկըլլեր ակնարկը պնակիս վրայ դարձնէր։

Սակայն, աւա՜ղ, բոլորովին մոռցած էի նկատողութեան առնել պանիրին հոտը, որ գնաց գգուել ճիւաղ հիւրիս քիթը։

—Ի՞նչ կուտես կոր նայինք, հարցուց։

—Պա...պա... պանիր, կակազեցի։

—Ինտո՞ր է, համո՞վ է գոնէ։

—Ը՜...ը՜...ը՜... ըրի՝ անբացատրելի գանանք մը կեղծելով։

—Մէյ մը համը պիտի նայիմ. մարդ նոր բաներ սովրելու համար է, որ կը ճամբորդէ։

Կայծակէն աւելի արագ՝ իմ պնակս անոր երկնցուցի։

Թշուառականը միտքը դրած էր գլուխս ձիներ տեղացնել։

—Չէ՛, ըսաւ, չեմ ուզեր քեզի զըրկել. կառսօ՛ն, պոռաց, պանիր մըն ալ ինծի։

Այս հրամանը ճիշդ ուղեղիս մէջը արձագանգեց, տեսողութեանս ուժը տկարացաւ, որ է ըսել՝ աչքերս մթագնեցան, և ականջիս մէջ հնչեց թուաքանութեան վարժապետիս խաղոտ ձայնը, որ կը պոռար.— Մէկ ինն ալ տասը, մէկ ալ՝ տասնըմէկ։

Մէկ ! այսինքն ճաշարանապետին նախատի՛նքը... Մէկ ! ճաշարանի կառսօնին հեգնող ծիծա՛ղը !

Մէկ ! անկուտիութեանս պերճախօս խոստովանանքը հիւրիս առջեւ !

Մէկուկէս երկվայրկեանի մէջ ճիշդ քսան անգամ հրդեհուած գանկիս մէջ քննեցի, վերաքննեցի, վերավերաքըննեցի հաշիւս՝ առանց կարենալու սակայն պրծիլ սա՛ չունչանորդի մէկէն ձեռքէն, որ Դամոկլէսեան սուրի մը նման գլխուս վրայ կը տատանէր. (վր-պակ ան դառնուած.)

Յաճախորդները կը լեցուէին ճաշարանին մէջ և նստելիք տեղ կը փնտռէին։ Կառսօնը՝ քաղաքավարօրէն մեզի ճամբելու նպատակով, չսպասեց որ պարտքիս գումարը հարցնեմ իրեն։

Ահա՛ նոյն վայրկեանէն ի վեր է որ համոզուեցայ թէ՝ մարդուս կռնակին վրայ ալ զոյգ մը աչքեր կան, որովհետեւ նոյն րոպէին, առանց ետիս դառնալու, կռնակի աչքերովս տեսայ սպասաւորը, որ դէպի մեզի կը յառաջանար, հաշիւի թուղթը ձեռքը։

Վրաս մարելիք եկաւ, և աչքերս գոցեցի չտեսնելու համար, սոսկալի՜ն, ահռելի՜ն, ճիւաղայի՜նը, վերջապէս այն մէկ թուանշանը, որ զիս պիտի սպաննէր։

Բայց, երեւակայեցէ՛ք զարմանքս, երբ լսեցի որ բարեկամս կ'ըսէր.

—Աս ո՛րչափ ամօթ. ամէ՛ն ամէնը ութը ղրուշ։

Ո՜ւթը ղրո՜ւշ... Հաշիւին թուղթը ձեռքէն յափշտակեցի։

Ո՜վ ընթերցող, ո՜րչափ ճիշդ է թէ գթացող նախախնամութիւն մը կայ միշտ պատուաւոր մարդոց համար։

Կառսօնը մոռցած էր հաշուել գարեջուրը !

Ուրեմն, կը կրկնեմ, ներողամիտ գտնուինք հանդէպ ամէն անոնց, որոնք անկուտիութեան կամ փորձութեանց առջեւ տեղի կուտան։ Ո՞վ է այն սուրբը, որ կեանքին մէջ գոնէ մէկ անգամ քիչ մը գող չէ՞ եղած։

Գօնգօրտիայի Թատրոնը փլցնելով՝ անոր տեղը եկեղեցի մը պիտի շինուի։
(Թերթեր)։

Աւելի խելքի մօտ է Դալաթիայէն մինչեւ Սկիւտար... քալելով երթալ (ճաւաշէՖ Ֆա կեցուցիճ զՖեզ), քան փորձել զիս գայթակղեցնել։

Կորիւն Վ. կրնայ ուզածին չափ անբարոյական յօդուածներ թխել, այդ ամբարիշտ յօդուածներէն միայն... Ակընցիները կը գայթակղին, օրիորդ վարժուհիները ազատ են կարելի եղածին չափ առաջնորդները գլխէ հանել և փոխադարձաբար, միլիոնատէրերու աղջիկները կրնան իրենց դռնապանին կամ թաղին ջրհանկիրին հետ հայրական երդիքէն կծիկը դնել (ճաճակներբ աճվրճելի եճ), մարդ մը կրնայ անդիմադրելի բաղձանքը զգալ կարգուելու իր սանին կամ եղբօրը կնկանը քոյրիկին հետ (ո՛ աճեսելի գայթակղութիւն) և մեր համայնքին բոլոր ամուսնացեալներէն ոչ մէկը կրնան սա՛ վայրկեանիս իրենց ամուսնալուծումը պահանջել Ս. Կաթողիկոսէն. հաւատացէ՛ք, բոլոր ասոնք չեն որ պիտի կրնային գայթակղեցնել Ի. դարու մեծանուն հայ երգիծաբանը (աւելորդ է յիշել անունը։)

Ու երեւակայե՜լ որ Ի. դարու մեծանուն հայ երգիծաբանը այսօր գայթակղեցա՛ւ, որով գրականութեան ապագայի պատմութիւնը դէպք մըն ալ ունեցաւ արձանագրելիք։

Գայթակղութեան զգայնութիւնը որ հիւսիսային բեւեռներու չափ անծանօթ էր ինծի համար, սարսափ զարթնում մը ունեցաւ իմ մէջս, երբ միլիոնատիրոջ վայել երանութեամբ մը «գաՖէ—օ—լէ»ս խմած ատենս եկան ինծի ըսել թէ... Գօնգօրտիայի Թատրոնին տեղը ժամ մը պիտի շինուի։

Դպրոցականի կեանքիս մէջ, երբ գալու ըլլային ինծի իմացնել թէ՝ դասարանիս առաջինն եմ եղեր, Աստուած վկա՛յ, այսչափ չպիտի զարմանայի։ Կա՛մ, բացատրութեան ուրիշ եղանակով մը, զարմանքս ա՛յսչափ անսահման չպիտի ըլլար, երբ, օրինակի համար, լսէի թէ... Աբրահամ Այվազեան կեանքի մէջ առաջին ու վերջին անգամ ըլլալով գրեր է թուական մը որ սխալ չէ։

Գրականութեան մէջ այնպիսի երեւոյթներ կան, որոնց յայտնութիւնը երբէք չի կրնար մեր մէջ ա՛յնչափ խռովունկ զարմացում մը առաջ բերել, որովհետեւ բնազդաբար առաջուց պատրաստուած ենք արդէն անոնց. —օրինակի համար, ո՞վ զարմանալու ձանձրոյթը յանձն պիտի առնէր, երբ լսեր թէ՝ հայ դերասան մը Ս. Փրկչի Հիւանդանոցը մեռեր է, Արշակ Ալպօյաճեան՝ Ուսումնական Խորհուրդին անդամ է կարգուեր, Դատաստանական Խորհրդոյ անդամ մը իր իմացած բոլոր ընտանեկան գաղտնիքները «քեզի ըսեմ մէկուն մ'ըսեր»ի դրութեամբ կնկանը կը պատմէ եղեր, կնիկը մայրիկին, մայրիկը դրացիին և դրացին ամէն մարդու, և կամ վերջապէս պիտի զարմանայի՞ք բնաւ երբ հաղորդէին թէ նուրբ բանաստեղծ մը անօթութեան երեսէն աւելի նրբանալով՝ անդիի աշխարհնք ճամբորդեր է։ Ասոնք նախասահմանեալ բաներ են, որոնց հակառակ արդիւնքը զարմանք պիտի պատճառէր ընդհակառակը։

Բայց, Գօնգօրտիայի Թատրոնին տեղը ժամ մը պիտի կառուցուի եղե՜ր...։ Օրէն մէկը Թաղական Խորհրդոյ մը անդամ ըլլալու կը սպասէի, այլ ո՛չ ասոր։

Իսկ ինծի ոչինչ կայ արտառոց ասոր մէջ և շատ պարզ երեւոյթ մը կ'առնէ անշուշտ խնդիրը, երբ խորհինք թէ՝ ըլլալիքը ի՞նչ է վերջապէս ըստ ինքեան.—ճարտարապետ մը պիտի գայ փլցնել այս շէնքը, որ գեղարուեստական տեսակէտով ոչի՛նչ ունի թանկագին, և անոր տեղ պիտի բարձրացնէ ուրիշ շէնք մը, աւելի հոյակապ ու աւելի աղուոր։

Ո՛րչափ ալ առողջ ըլլայ այս գաղափարը (գաղափարները հիմա մարդոց կը նմանին և կ'ըլլան տկար, հիւանդ, ջղային կամ առողջ), նորէն հոգեբանօրէն պզտիկ դառնութիւն մը ունի այս բաժանումը, որ հին յիշատակներու տապանակներ կը քակէ բոլոր Բերացի գիշերաշրջիկ noceurներու միտքին մէջ։

(Հետեւեալը կը յանձնարարենք կարդալ յուզեալ չեչտերով)։

Է՜հ, երթաս բարո՛վ Գօնգօրտիա, դուն որ այնչափ երիտասարդ սերունդներու հաճոյքին կեդրոնավայրը եղար, մագնիսական զօրութեամբ մը ամէն գիշեր դէպի քեզի քաշելով բոլոր անոնք որոնք կը սիրէին ապրիլ։ Մի՜նչ մայրիկներ կ'անիծէին քեզ ու կնիկներ՝ որոնց էրիկները խլած էիր՝ անէծք կը կարդային հասցէիդ, և դուն, ո՛վ vicieux խաֆած, յափրացածի երջանկութիւնդ կը փնտռէիր այս անէծքներուն մէջ։

Երթաս բարո՛վ։

Բայց, թո՛ղ աչքերդ չարցունքոտին, երանի՜ թէ ամէն թատրոն քու ապրածիդ չափ ապրէր և քեզի չափ վայելէր կեանքը։

Ինչե՛ր չըրիր դուն։

Ի՜նչ գեղանի կիներ եկան քու մէջդ պատսպարուիլ՝ քու թատերաբեմիդ վրայէն ցուցադրելու համար իրենց հըրաշալի մարմինը ու տաղանդը, ո՜րչափ սիրտեր անուշ յուզմունքներով բաբախեցին սրահիդ մէջ և քանինե՜ր երջանկութեան տրոփումը զգացին իրենց կուրծքին տակ. Մորկանէ տասնապատիկ հարուստ և Կիկերոնէ քսանապատիկ պերճախօս ի՜նչ կնկան ՏԷՖօլլքններ չօզացին՝ Ֆուայէիդ փղփղուն լոյսերուն տակ, շամբանիայի քանի՜ քանի՜ շիշեր՝ իրենց յատուկ ախորժելի աղմուկովը բերաննին բանալով—բլո՛ւֆֆ— իրենց դրախտային նեկտարը հոսեցուցին վարդ բերաններու մէջ, քանի՜ քանինե՜ր անմնկացան քու յարկիդ տակ, ո՛վ հանած վարած Գօնգօրտիա, և քանի՜ քանիներ իրենց նշանածի մատնին ծախեցին՝ քանի մը ժամուան երջանկութիւն ալ վայելելու համար «Ֆուայէ»իդ մէկ անկիւնը, կնոջական գգլիչ բուրումներու գինովցնող մըթնոլորտին մէջ։

Քանի՜ քանի՜ անգամներ Լապրունա անմնկացաւ քու յարկիդ տակ, քանի՜ արուեստագէտներ անօթի մնացին, քանի՜ դերասանուհիներ իրենց անտուկները ձգեցին քեզի իբր աւանդ, քանի՜ արդիւնքներ սուլուեցան, քանի՜ քանի՜ տղաքներ իրենց ծնողքէն փառաւոր ծեծ մը կերան՝ գիշեր մը գաղտուկ քեզի եկած ըլլալնուն համար՝ ո՛վ պատանի միտքերու ապականիչը, և քանի՜ քանի՜ անգամներ Միքայէլ Զաֆրասա թատերական նպաստներ տուաւ քու սրահիդ մէջ՝ մէկ քանի տասնեակ ոսկիներ գրպանելու դիտաւորութեամբ, և իրիկուան շոգենաւի դրամը ուրիշէն փոխ առաւ։

Երթաս բարո՛վ, ո՛ անտառա՛կդ։

Ու նորէն երջանիկ ես, քանի որ վերջին օրերուդ, գերագոյն վարպետութիւնը գործեցիր մեղայի գալու, ծնրաչոք ներում խնդրեցիր բոլոր գործած մեղքերուդ համար, և իբր կատարեալ զղջում, հիմա ժա՛մ մըն ալ պիտի բարձրանայ քու վրադ։

Ամէն անոնք որ պատիւը ունին զիս ճանչնալու, քաջ գիտեն թէ ի՛նչ բարեպաշտիկ զգացումներով սնած եմ, և եթէ ամէն կին կրնայ երեսս զարնել ապտակ մը, սակայն ո՛չ ոք կրնայ երեսս զարնել նոյն իսկ ամենափոքր թերացում մը կրօնային պարտականութիւններուս մէջ։

Միայն մեր տաներէցն է որ ասիկա չի հասկնար, և ամէն անգամ զիս տեսնելուն, անպատճառ միտքը կ'իյնայ ըսել.

— Ինչո՞ւ եկեղեցի չես գար կոր։

Այս «ինչո՛ւ»ն ունի իր հոգեբանական «որովհետեւ»ը։

Իրա՛ւ, կը սիրեմ կրօնքս, կը պաշտեմ եկեղեցիս և մանաւանդ... հոն յաճախող աղուոր դրացուհիներս, Մեծ Պահքին ծայրէ ծայր պահք կը բռնեմ, Զատկի առտուն Հաղորդ կ'առնեմ, տարին անգամ մը Մկրեան Տ. Հօր աղօթագիրքը կը հինցնեմ, չեմ կարդար Հօրոյին գրածները, և եթէ կարդալու ըլլամ, յետոյ չեմ մոռնար նզովել, տէրտէրի կռիւներ-ով չափազանց կը հետաքրքրուի՛մ, մանաւանդ եթէ իրարու գլուխ պատռեն, վերջապէս կը սիրեմ բոլոր այն բաները, որո՛նք կրօնքիս հետ առնչութիւն ունին, սակայն, ի՜նչ մեղքս պահեմ, չեմ սիրեր... պնակները և գանձանակները, և մանաւանդ չեմ սիրեր երբէք անոնց մէջ տասնոց մը ձգել։

Passe encore ժամուն մէջ պտըտցուած գանձանակները, որոնք՝ քարոզիչ սրբազանին պերճախօսական effetները կտրելու սքանչելի յատկութիւնը ունին ! բայց, բակին մէջ դրուած Աղքատախնամի պնա՜կը... ահա՛ ան է որ զիս énerver կ'ընէ, embêter կ'ընէ, կը յուսահատեցնէ, կը վհատեցնէ, ջիղերս թունդ կը հանէ, և ահա՛ ան է պատճառը, որ կիրակի օրերը չեմ համարձակիր ժամուն դռնէն ներս մտնել։

Աչքիս առջեւն է պատկերը։

Եկեղեցիին դրան առջեւը սեղան մը, ծածկուած կանանչ ծածկոցով մը, որուն վրայ կը կարդացուի Աղքատախնամ բառը, և սեղանին առջեւ պատկառելի տիկին մը նստած, որ բարեպաշտ անցորդներուն ուշադրութիւնը գրաւելու համար շարունակ Թը՛ք-Թը՛ք կ'ընէ անձանձիր։

Եկեղեցին ուրիշ դուռ չունի, որով հարկադրուած էք կամայ ակամայ այդ կանանչ սեղանին առջեւէն անցնելու։ (Բնական է որ եթէ ուրիշ դուռ մը ունենար, անոր առջեւ ալ կանանչ սեղան մը պիտի դնէին։)

Ժամուն դռնէն հազիւ ներս մտած, Աղքատախնամի Տիկին ներկայացուցիչը ուշադրութիւնս գրաւելու համար, կը սկսի միօրինակ կերպով.

—Թը՛ք, Թը՛ք, Թը՛ք։

Այս ձայնը իմանալուս պէս, ինծի ա՛յնպէս կը թուի թէ տիկինը կ'ըսէ կոր ինծի.

—Է՛, ես հո՛ս եմ, չտեսնելու մի՛ զարներ։

Բնականաբար ուշադրութիւն չեմ ըներ և քանի մը քայլ կը յառաջանամ։ Տիկինը՝ քիչ մը աւելի ուժով՝ կը կըրկնէ.— Թը՛ք, Թը՛ք, Թը՛ք... կարծես պոռալու պէս.— Ձեռքդ գրպանդ չը խօթե՞ս, Թըք-Թըք ընելէ յոգնեցայ։

Քանի մը քայլ ևս կ'առնեմ և կը հասնիմ կանանչ սեղանին առջեւ. Թըք-Թըքի հարուածները «գրէշէնտօ»ի օրէնքով տակաւ կը զօրանան։

— Թը՛ք, Թը՛ք, Թը՛ք։

Աչքիս պոչովը սեղանին առջեւ նստող տիկինին կը նայիմ, որուն նայուածքները կարծես կը ջանան Բ. Ճառագայթներով գրպաններուս խորը խուզարկել։

— Թը՛ք, Թը՛ք, Թը՛ք...

(Աչքերս կը խոնարհեցնեմ։)

— Թը՛ք, Թը՛ք, Թը՛ք...

(Հասկցա՛նք պապա՛մ, իմացա՛նք։)

— Թը՛ք, Թը՛ք, Թը՛ք...

(Ալ համը փախուցիր, տիկի՛ն. մեզի խո՞ւլ գիտցար)։

Ու ինքզինքս ժամուն դռնէն ներս կը նետեմ։ Ո՜ւֆֆ... Հանգի՜ստ շունչ մը։

Հիմա գործը կը մնայ դռնէն դուրս ելլելու։ Թըք-Թըքներու միեւնոյն բոպանոլիքը կը սպասէ ապահովաբար։ Այս անգամ սակայն բազմութեան խառնուելով դուրս կ'ելլեմ, և կանանչ սեղանին առջեւ նստող տիկինին աչքերուն մէջ կը նշմարեմ յայտնի դժգոհութիւն մը թէ ինչո՛ւ չի կրնար կոր նորէն իր Թըք-Թըքներովը իւրաքանչիւրին գլուխը զա՛ռ զա՛ռ արդուկել։

Ահա՛ թէ ինչո՛ւ կիրակի օրերը ժամ չեմ երթար։

Երէկ տեսայ Աբրահամ Այվազեանը։

Բարտըսիւ մը, որուն մէջ առնուածն չորս անգամ կը սղմի։

Ֆէսը գլխուն վրայ դետեղելու ձեւ մը, որ հին ամիրաները կը յիշեցնէ։

Մարդ չէ, այլ գրպան, ա՛յնչափ գրպան ունի վրան։

Մէջը լեցուն ամբողջ թուղթերով, որոնք կը պարունակեն իմ կենսագրականս, քու կենսագրականդ, անոր կենսագրականը։

Ու ամենայն համբերութեամբ՝ մինչ ամէն մէկուն մեռնելուն կը սպասէ, որպէսզի մեր վրայ կենսագրական մը հրատարակէ։

Ա՛յնչափ զբաղած է ուրիշներու կենսագրականներովը, որ տակաւ անխախտ հաւատք մը չինած է ինքնիրեն թէ ինք ամէնէն ետքը պիտի մեռնի, ամէնուն ալ կենսագրականները գրելէ ետք։

Իր գրականութիւնը կրնայ կենսագրութիւններու գրականութիւն մը կոչուիլ, և այն օրը որ հրաշքով դադրինք ա՛լ անդիի աշխարհ երթալէ, իր գրականութիւնն ալ ջուրը պիտի իյնայ։

Քալուածք մը ունի՝ որ ամէնէն անպատկառը անգամ կը պատկառեցնէ։

Ճամբան երբ ինծի հանդիպի, պաշտպանի բարձր ակնարկ մը կը հաճի նետել վրաս, կարծես ուզելով ըսել.

—Սօ՛, դուն ալ մա՞րդ ես։

Ըստ իրեն, ներկայ բոլոր հայ գրագէտները իր աշակերտներն են։

—Աբրիկ Մուպահեաճեա՞նը, հարցուցէք իրեն։

—Ի՛մ աշակերտս, պիտի պատասխանէ ձեզի գոռոզ չեշտով մը։

—Արշակ Ալպօյաճեա՞նը։

—Ի՛մ աշակերտս, կը մալտայ՝ հպարտ ձեւով մը։

—Գրիգոր Զօհրա՞պը։

—Ի՛մ աշակերտս։

—Բ. Քէչեա՞նը։

—Ի՛մ աշակերտս։

Վերջապէս, ամէն մարդ քիչ շատ իր աշակերտն է։

Նոյն իսկ, ե՛ս, այս տողերը գրողը, և եթէ երբեմն փորձութիւնը կ'ունենամ սխալ բաներ գրելու, ընթերցողներուս ներողամտութիւնը կը հայցեմ, որովհետեւ յանցանքը իմս չէ. Աբրահամ Այվազեանը վեց ամիս վարպետս է եղած։

Եթէ հարցնելու ըլլաք իրեն.

—Աբրիկին ասօրուան գրածը ինտո՞ր գտար։

Աբրահամ արհամարհոտ չեշտով մը կը պատասխանէ.

—Բո՛հ... ես ատանկ բաները... գրչիս ծօթովը կը գրեմ։

(Իբր թէ կարելի ըլլար ուրիշ բանով մը գրել։)

Կը սիրեմ Աբրահամ Այվազեանը, կը յարգեմ զայն և չեմ ներեր որ մէկը յանդգնի գէշ բան մը ըսել անոր մասին. բայց եթէ կայ բան մը, զոր չեմ կրցած հասկնալ մինչեւ այսօր, սա՛ է թէ ինտո՞ր այս մարդը ատենին բանաստեղծ է եղած։

«Մաղիկ»՝ զաւեշտաթերթ, «Մաղիկ»՝ կրօնաթերթ, «Մաղիկ»՝ մանկավարժական թերթ, «Մաղիկ»՝ գրական հանդէս, «Մաղիկ»՝ առտուան թերթ, «Մաղիկ»՝ իրիկուան թերթ, «Մաղիկ»՝ փիլիսոփայական հանդէս, «Մաղիկ»՝ ամսաթերթ, «Մաղիկ»՝ կիսամսեայ, «Մաղիկ»՝ երգիծաթերթ...

Ու կ'իմանամ թէ «Մաղիկ» պիտի հրատարակուի իբր... զուտ կնոջական հանդէս։

Մինչեւ հիմա միայն ա՛յս չէինք տեսած. աս ալ տեսնե՛նք։

Կը հաւատեմ թէ՝ այս կնոջական հանդէսին մէջ գրողները մի միայն կիներէ բաղկացած պիտի ըլլան, գրաշարները կիներ պիտի ըլլան, ցրուիչը կին պիտի ըլլայ, վերջապէս այս հանդէսէն էրիկ մարդու հոտը անգամ չպիտի առնենք. և գուցէ այս անգամ «Մաղիկ» առաջին անգամ ըլլալով՝ իր անունին կատարե՛լապէս վայել կնոջական ծաղիկներու բուրում մը պիտի տայ։

Կը հաւատեմ թէ՝ Անտոն Սագայեան ալ ասկէ ետքը ուղիղ համեմատելու համար իր թերթին ընթացքին հետ... կնոջական քալուածքով մը պիտի պտըտի։

Իսկ խմբագրապետուհի՞ն...

Եթէ թուլերանութեամբ աս ալ բերնէս փախցնեմ, ալ անկէ ետքը ո՛չի՛նչ կը մնայ գրելիք։

Ու վերջացնելու համար,

Դերասանի մը տունը։ Հայրիկին ներկայութեանը։

Աղջիկը.—Մարի՛կ, աս իրիկուն բլա՛լ մը եփենք։

Մայրիկը. — Եփե՛նք, բայց իւղ չկայ։

Աղջիկը.—Հայրիկիս ֆէսին քընարէն կ'առնենք։

(Վաւերակա՛ն)։

ԵՐ. ԹՕԼԱՅԵԱՆ

ԱՒԱԳ ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ ՄԸ

Տրամադիր է պաշտօն ստանձնել Պոլսոյ կամ գաւառներու ազգ. վարժարանաց մէջ, դիմել Խմբագրատուն։

1—2

ԳՈՐԾԻ ՄԱՐԴ

Երիտասարդ մը որ գիտէ թուրքագաղ. հայերէն և տոմարակալութիւն, որ և է գործ մը ստանձնելու տրամադիր է. դիմել Խմբագրատուն։

1—2

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Ց. ԳԱՍԱՊԵԱՆ